

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Adéla Sychrová

Mediální diskurzy sexuálního obtěžování v českých společenských časopisech

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Magdaléna Šťovíčková Jantulová

Praha, 2018

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci „Mediální diskurzy sexuálního obtěžování v českých společenských časopisech“ vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a pramenů. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 27.6 2018

.....

Adéla Sychrová

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala magistře Magdaléně Šťovíčkové Jantulové za trpělivé vedení práce a za ochotu a čas, který mi věnovala.

Obsah

1	Úvod	6
1.1	Kampaň #MeToo	7
2	Teoretická část	8
2.1	Gender	8
2.1.1	Esencialistické a konstruktivistické pojetí genderu	8
2.2	Sexuální obtěžování	9
2.2.1	Definice sexuálního obtěžování	9
2.2.2	Právní a subjektivní definice.....	10
2.2.3	„Obtěžování pro něco“ a „nepřátelské prostředí“	11
2.2.4	Aspekt moci	12
2.2.5	Téma sexuálního obtěžování v kontextu ČR	15
2.2.6	Problematika nesprávného překladu	17
2.2.7	Antidiskriminační zákon.....	18
2.3	Média.....	19
2.3.1	Role médií ve společnosti	19
2.3.2	Média jako mocenský nástroj	20
2.3.3	Gender a média	22
2.3.4	Sexuální obtěžování v médiích	23
2.3.5	Feministická perspektiva v médiích	24
3	Metodologická část	27
3.1	Výzkumné otázky.....	27
3.2	Výzkumná strategie.....	27
3.3	Výzkumná metoda	28
3.4	Výběr vzorku.....	30
3.4.1	Časopis Reflex	32
3.4.2	Časopis Respekt.....	32
3.5	Analýza dat.....	32
4	Praktická část	34
4.1	Diskurzy sexuálního obtěžování	34
4.2	Reprezentace obětí	38
4.3	Reprezentace pachatelů.....	41
4.4	Reprezentace ČR ve vztahu k sexuálnímu obtěžování.....	44
5	Závěr	47

6	Bibliografie	49
6.1	Články použité k analýze	49
6.2	Použitá literatura	50
6.3	Internetové zdroje.....	53

1 Úvod

Sexuální obtěžování je fenomén, se kterým se setkala kdejaká žena i muž, často bez toho, aby si vůbec uvědomovali, že o sexuální obtěžování jde. V České republice je problém sexuálního obtěžování stále nové téma, kterému chybí jasně formulovaná definice, jež by nevhodné chování pomohla identifikovat. Oproti Spojeným státům americkým, kde se snahy zakročit proti sexuálnímu obtěžování objevují již v 70. letech 20. století a na toto téma se vedou rozsáhlé výzkumy na pracovištích a vysokých školách, se první snahy brát sexuální obtěžování vůbec na vědomí objevují v České republice až o třicet let později. Antidiskriminační zákon, jediný právně závazný způsob definování sexuálního obtěžování v České republice, poskytuje pouze nedostačující definici, která sexuální obtěžování neuchopuje v celé jeho komplexnosti. I z tohoto důvodu mě téma sexuálního obtěžování lákalo. Myslím, že je to v České republice stále přehlížený problém, na který je třeba více upozorňovat. Když jsem si téma kolem listopadu 2017 vybírala, zrovna se do světa rozšířila kampaň #MeToo, zaměřující se na boj proti sexuálnímu obtěžování, což můj zájem ještě umocnilo.

Má bakalářská práce je rozdělena na několik částí. V teoretické části se budu věnovat převážně fenoménu sexuálního obtěžování, u něhož mě budou zajímat jeho definice, aspekt moci a také jeho bagatelizace v České republice. Neopomenou se zaměřit i na média (neboť právě média analyzuji ve své praktické části), která považují převážně za mocenské nástroje. V metodologické části definuji výzkumnou metodu Kritické diskurzivní analýzy, kterou jsem si zvolila, protože mi dovoluje skrz jazyk odhalit diskurzivní vzorce skryté za promluvami. Kritická diskurzivní analýza se zaměřuje na mocenský aspekt výpovědí, právě skrze ně se totiž produkuje mocenská nerovnost. Moc je v mé práci velké téma nejenom v médiích, ale i v sexuálním obtěžování. V praktické části pak předvedu výsledky mé analýzy, v rámci které jsem zkoumala mediální diskurzy sexuálního obtěžování. Má hlavní výzkumná otázka zní: Jaké jsou mediální diskurzy sexuálního obtěžování v českých společenských časopisech?

K analýze jsem si vybrala nejčtenější společenské časopisy, konkrétně Reflex a Respekt, k čemuž se blíže dostanu ve výběru vzorku. Vybrala jsem z nich ty články, které se jakkoli týkaly kampaně #MeToo. O kampaň samotnou mi ovšem nejde, mým výzkumným cílem jsou diskurzy o sexuálním obtěžování. Kampaň #MeToo, jež používám čistě jako

prostředek k nalezení žádoucího vzorku, jsem zvolila, neboť je to aktuální téma, o kterém se relativně hodně píše a mluví a které se dotýká problematiky sexuálního obtěžování.

1.1 Kampaň #MeToo

Kampaň #MeToo se rozpoutala na sociálních sítích v říjnu 2017 jako reakce na skandál kolem hollywoodského producenta Harveyho Weinstaina, kterého desítky žen obvinily ze sexuálního obtěžování. V tomto kontextu pojem „me too“ (já také) poprvé použila americká aktivistka Tarana Burke a americká herečka a aktivistka Alyssa Milano jej poté zpopularizovala, když nabádala ženy, aby na sociálních sítích pod tímto heslem sdílely své zkušenosti se sexuálním obtěžováním a pomohly lidem si uvědomit rozsah tohoto problému. Na svůj Twitter v říjnu 2017 napsala status: „Kdyby každá žena, která zažila sexuální útok, napsala #MeToo, lidé by si mohli uvědomit, jak rozsáhlý je to problém“. Později slovo žena nahradila slovem člověk. Během prvních pár hodin se na sociálních sítích ozvaly miliony mužů i žen.

Kampaň se již za dva týdny z Ameriky dostala i do zbytku světa a dovolila mnohým ženám i mužům sdílet své zkušenosti se sexuálním obtěžováním, napadením nebo znásilněním. Pomohla tento problém zviditelnit a ukázat, že není tak ojedinělý, jak se zdá. Na českých sítích se, ač anonymně, také přihlásilo mnoho žen. I přes to je ale kampaň (a celý problém sexuálního obtěžování) často bagatelizována. Její snahy jsou spojovány především s honem na čarodějnice, tedy na „nevinné“ muže. Často se setkáváme se strachem z falešného obvinění, které má pro obviněné muže dalekosáhlé důsledky, neboť mohou „vinou“ ženy přijít o kariéru, která se v naší společnosti cenní nejvíce. Přesto je ovšem kampaň #MeToo významná a znamená důležitý krok v boji proti sexuálnímu obtěžování. I proto jsem si články spojené s ní vybrala do své analýzy.

2 Teoretická část

Cílem teoretické části je dobře popsat fenomén sexuálního obtěžování. Zaměřím se na jeho rozsáhlé definice, aspekt moci a jeho zlehčování v České republice, spojené mj. i se znevažováním feminismu celkově. V teoretické části se zaměřím i na média, která vnímám jako mocenské nástroje, mající nad společností značnou symbolickou moc. Než se ale dostanu k tématu sexuálního obtěžování, musím pracovat se základními pojmy, jako jsou gender či konstruktivismus.

2.1 Gender

Hlavním paradigmatem genderových studií je přesvědčení, že rozdíly mezi pohlavími jsou kulturně a sociálně konstruovány. „Lidské pohlaví slouží jako základ, na němž lidé konstruují společenskou kategorii zvanou gender“ (Renzetti, Curran, 2005: 20). Slovo gender (rod) se zabývá pohlavím v kulturním slova smyslu a zaměřuje se na to, co není vrozené, tedy na charakteristiky a modely připisované mužským (maskulinním) a ženským (femininním) biologickým tělům (Giddens, 2013).

Naší genderovou identitu průběžně získáváme genderovou socializací, celoživotním procesem sociálního učení, v němž si jedinec osvojuje genderové role (Labischová, Gracová, 2011), a naturalizací si ji poté uchováváme. Přijímáme tedy genderové role, které od nás společnost očekává, a tak potvrzujeme bipolární genderové stereotypy, jež „zjednodušují popisy toho, jak má vypadat maskulinní muž a femininní žena“ (Renzetti, Curran, 2003: 20). Genderová socializace je úzce propojena s konstruktivistickým přístupem k genderu.

2.1.1 Esencialistické a konstruktivistické pojetí genderu

Přístup k genderu ovšem není zcela jednotný. Setkáme se s vícero teoretickými přístupy, mj. s esencialismem, podle kterého má každý aspekt našeho světa (může jít o etnicitu, gender atd.) svou jedinečnou esenci, kterou se odlišuje od ostatních, a proti němu stojícím sociálním konstruktivismem, jenž tvrdí, že sociální realita neexistuje jako objektivní fakt, nýbrž je neustále konstruována sociálními interakcemi.

Esencialismus, vycházející z biologického determinismu, je teorie, která v případě genderu tvrdí, že genderové difference mezi pohlavími jsou přirozeně dané. Podle

esencialismu existuje objektivní mužství, které náleží mužům, a objektivní ženství, náležící jen ženám. (Simotová, 2015). Biologické tedy převažuje nad sociálním. Takovýto přístup zastává kupříkladu evoluční teorie, jež se zabývá např. pohlavními rozdíly ve výběru partnera, genetická teorie či teorie zabývající se vlivem hormonů u mužů a žen (Labischová, Gracová, 2011).

Podle konstruktivismu je „gender spíše společensky utvářený než vrozený. Feminističtí badatelé pohlízejí na gender zčásti jako na soubor společenských očekávání, která se reprodukuje a přenáší sociálním učením“ (Renzetti, Curran, 2003: 31). Teorie sociálního konstruktivismu je toho názoru, že vše, co vnímáme jako přirozené, může být pouze výtvorem společnosti, tedy i rozdíly mezi pohlavími. Muži a ženami se nerodíme, ale stáváme. Konstruktivismus nepopírá, že jsou mezi muži a ženami biologické rozdíly, ovšem odmítá představu mužského a ženského chování jako přirozeně daného (Simotová, 2015). „Rozdíly mezi muži a ženami spočívají spíše než v osobnostních rysech a schopnostech v oblasti zájmů a způsobech mezilidské komunikace, jedná se tedy ponejvíce o výchovou ovlivnitelné charakteristiky“ (Labischová, Gracová, 2011: 15). Já se ve své práci budu držet právě konstruktivistického pojetí genderu.

2.2 Sexuální obtěžování

V následujících kapitolách se budu teoreticky zabývat sexuálním obtěžováním, v první řadě mne tedy bude zajímat jeho definice. Dále se zaměřím na chování, které pod sexuální obtěžování může spadat či na bagatelizaci problému v České republice. Větší prostor dám mocenskému aspektu, který u sexuálního obtěžování považuji za nejzásadnější.

2.2.1 Definice sexuálního obtěžování

Sexuální obtěžování je komplexní fenomén, který má v odborné literatuře mnoho definic. Definovat tento problém je přitom zásadní, protože „pouze s jasnou definicí dokáží obtěžovaní/é pojmenovat svou zkušenost“ (Smetáčková, Pavlík, Kolářová, 2009: 20). „Definice stanovuje normu chování a zároveň pojmenovává takové chování, které tuto normu narušuje“ (Šaldová, Tupá, Vohlídalová, 2009: 48). Nejednotná definice tedy představuje překážku k určení dělící hranice, která by stanovila, jaké chování je „normální“ a jaké už ne. Pouze s jasným vymezením sexuálního obtěžování se takovému jednání lze

bránit a předcházet mu. S podobnou myšlenkou přišla již Catharine MacKinnon ve své knize, v níž uvedla, že „není divu, že si ženy nestěžují na něco, pro co neexistuje pojmenování“ (MacKinnon, 1979, in Šaldová, Tupá, Vohlídalová 2009: 25). „Společným kritériem většiny definic je rámování sexuálního obtěžování jako ‚nechtěné/nevítané/nepříjemné‘ zkušenosti, která se děje opakovaně“ (Šaldová, Tupá, Vohlídalová, 2009: 48).

Obecně můžeme do sexuálního obtěžování zahrnout tyto typy jednání: milostné a sexuální vztahy na pracovišti (mezi kolegy, mezi nadřízenými a podřízenými), sexuálně podbarvené konverzace, nepříjemné otázky na soukromý život, fyzické dotyky, znásilnění a jiné verbální (nabídky, narážky) či neverbální (obrázky nahých dívek na stěnách, gesta) chování (Křížková, Čermáková, Dudová, Maříková, Uhdeová, 2005).

Pavlík a Smetáčková (2011) upozorňují na skutečnost, že se anglický pojem „sexual“ a český pojem „sexuální“ liší. Anglický termín totiž označuje jak pohlavní/genderovou příslušnost, tak i sexualitu a sexuální chování, český výraz se ovšem týká pouze sexuálních aktivit a opomíjí genderový aspekt problému. Přitom bývá „(...) velká část násilí páchaného na ženách genderově motivovaná a jeho cílem není jen zastrašit tu kterou konkrétní ženu, ale ženy jako skupinu“ (Renzetti, Curran, 2003: 356). Pavlík a Smetáčková navrhují termín sexuální obtěžování rozšířit na komplexnější „sexuální a genderově motivované obtěžování“.

2.2.2 Právní a subjektivní definice

Dle Pavlíka a Smetáčkové (2011) můžeme definice sexuálního obtěžování rozdělit do dvou linií, právní a subjektivní. Právní definice „vymezují chování, které lze považovat za sexuální obtěžování, a to buď výčtem konkrétních projevů, nebo parametry, které obtěžující chování musí splňovat“ (Pavlík, Smetáčková, 2011: 365). „Tyto definice jsou někdy nazývané definicemi *a priori*“ (Pavlík, Smetáčková, 2011: 365), neboť předpokládají, že je obtěžující chování poznatelné pozorováním. Právní definice se staly součástí legislativy a jejich příkladem může být i náš antidiskriminační zákon (viz. dále). Na opačné straně stojí subjektivní definice, v nichž je „za primární charakteristiku považován fakt, že je obtěžující chování pro oběť nepříjemné a eventuálně že jej dokáže označit za sexuální obtěžování (tj. užije daný pojem)“ (Pavlík, Smetáčková, 2011: 365). Tato definice vychází z toho, jak je obtěžování vnímáno samotnými aktéry, jde o jejich emoce. Obě tyto definice mají nějaké

nedostatky. Právní definice postrádají hledisko samotných obětí, subjektivní zase „ustupují ze zcela individualistického pojetí a kombinují vnímání a prožívání oběti s dalšími kritérii“ (Pavlík, Smetáčková, 2011: 366). „Z hlediska vývoje definic je patrné, že sexuální obtěžování se vymezuje stále komplexněji a v současné době naprostá většina obecných definic balancuje mezi objektivním a subjektivním vymezením“ (Pavlík, Smetáčková, 2011: 366).

Pavlík a Smetáčková (2012) později definici sexuálního obtěžování rozdělují na čtyři linie, také podle hlediska objektivnosti a subjektivnosti. Máme 1) odborné definice, kdy je „sexuální obtěžování vymezeno *a priori* a jeho reálný výskyt není závislý na tom, zda aktéři označí dané chování za sexuální obtěžování“ (Smetáčková, Pavlík, 2012: 12); 2) laické definice, kdy je sexuální obtěžování definováno akterý samotnými a pouze chování odpovídající jejich popisu může být za sexuální obtěžování označeno; 3) objektivní definice, při nichž sexuální obtěžování v člověku (oběti) nevyvolává odpor, ale i tak je za sexuální obtěžování označeno; 4) subjektivní definice, ve kterých je za sexuální obtěžování považované jen to chování, které odpor v oběti vzbuzuje.

2.2.3 „Obtěžování pro něco“ a „nepřátelské prostředí“

V zásadě můžeme rozdělovat mezi dvěma typy sexuálního obtěžování, prvním je „obtěžování pro něco“¹, druhým „nepřátelské prostředí“ (Šaldová, Tupá, Vohlídalová, 2009). Toto rozdělení najdeme i v odborné literatuře (Křížková, Čermáková, Dudová, Maříková, Uhdeová, 2005, Vohlídalová 2009, Renzetti, Curran, 2003). První typ „něco za něco“ (quid pro quo) zahrnuje „takové formy chování, které vyžadují sexuální sblížení výměnou za určité výhody nebo pod určitou pohružkou, přičemž případné přijetí nebo nepřijetí této ‚nabídky‘ má vliv na to, jakým způsobem je s dotyčným/dotyčnou zacházeno na pracovišti nebo např. ve škole“ (Vohlídalová, 2009: 2). V tomto smyslu lze tento typ obtěžování propojit s tzv. skleněným stropem, jenž brání ženám, které mají schopnosti i další individuální předpoklady, v karierním postupu neviditelnými a nepřekonatelnými bariérami (Powell, 1993, In Křížková, 2003). Proto jsou u tohoto druhu sexuálního obtěžování pachateli nejčastěji nadřízení muži vůči podřízeným ženám (Křížková, Čermáková, Dudová, Maříková, Uhdeová, 2005).

¹ V odborné literatuře najdeme tento typ pod pojmem „obtěžování pro něco“ nebo „něco za něco“

Druhý typ „vytváření nepříjemného prostředí“ se netýká přímo sexuálních aktivit, ale subtilnějších forem obtěžování, které znepríjemňují a znesnadňují pracovní výkon. Jde například o vtipy a komentáře se sexuálním podtextem či fyzické dotyky (Vohlídalová, 2009), užívání slovních narážek, šíření pověstí sexuální povahy nebo veřejné vystavování kompromitujících materiálů (Renzetti, Curran, 2003). V tomto typu jsou pachatelé většinou spolupracovníci (Křížková, Čermáková, Dudová, Maříková, Uhdeová, 2005). „Nepřátelské prostředí je velmi obtížně definovatelný stav, jehož hranice může každý člověk vnímat odlišně. V případě posuzování sexuálního obtěžování se vychází ze subjektivního hodnocení situace oběti a tím je uznáno právo každého člověka vymezit hranici, za kterou nepřátelské a urážlivé prostředí vzniká“ (Šaldová, Tupá, Vohlídalová 2009: 48). „Skutečnost, že své chování v dané situaci může původce obtěžování hodnotit jako normální, odkazuje k tomu, jaké chování pokládá/la většinová společnost za sociálně i kulturně přijatelné“ (Uhdeová, 2006, in Šaldová, Tupá, Vohlídalová 2009: 48). S touto definicí sexuálního obtěžování budu pracovat a budu tedy brát v potaz jeho dvojitý charakter.

2.2.4 Aspekt moci

Mocenský aspekt je u sexuálního obtěžování nejzásadnější. „Sexuální obtěžování je někdy chápáno jako projev sexuální přitažlivosti, jde však primárně o uplatnění moci, většinou mužů nad ženami“ (Křížková, Čermáková, Dudová, Maříková, Uhdeová, 2005). Podle Smetáčkové a Pavlíka je moc „integrální součástí každého sexuálního obtěžování, ať probíhá v jakémkoliv kontextu“ (2011: 370). Obtěžující chování probíhá nejčastěji v asymetrickém vztahu (na pracovišti nadřízený/á-podřízený/á, ve škole učitel/ka-žák/yně) a jeho cílem je mocenskou nerovnováhu mezi pachatelem a obětí potvrdit nebo dokonce zvýšit, z čehož vyplývá, že sexuální obtěžování není primárně o sexu, ale o moci (Smetáčková, Pavlík, 2011). „Sexuální obtěžování můžeme nalézt spíše v organizacích, které mají mezi jednotlivými pozicemi velké mocenské rozestupy a ženy jej častěji zažívají na pracovních pozicích, které jsou typicky dominované muži“ (McDonald, Charlesworth, 2013: 6)

Obtěžované ovšem nejsou pouze ženy. Se sexuálním obtěžováním se setkávají i muži (či transgender osoby), především ti, kteří nějak vybočují ze své tradiční maskulinní role. Ovšem většina výzkumů se shoduje na tom, že muži jsou nejčastěji na straně pachatelů a ženy na straně obětí (Vohlídalová, 2009). Protože pachatelem je obvykle muž, lze sexuální

obtěžování vnímat jako výsledek odrážející postoj mužů k ženám ve společnosti (Křížková, Čermáková, Dudová, Maříková, Uhdeová, 2005). Tento postoj vyplývá z genderového řádu, ve kterém je gender osou, která společnost polarizuje a rozděluje ji na dvě protikladné strany, na muže a ženy, přičemž mužům připisuje především vlastnosti, které majoritní společnost považuje za pozitivní (aktivita, dominance, ambicióznost, lepší zaměstnání) a ženám především vlastnosti, které majoritní společnost považuje za negativní (pasivnost, závislost, citová založenost, podřadné zaměstnání)². Toto rozdělení společnosti je hierarchizované a androcentrické³ (Bourdieu, 2000). Havelková (2008) demonstruje genderový řád na čtyřech současně probíhajících tezích:

1. Mužské elity v dějinách zavedly mužskou hegemonii, a to celou řadou prostředků. Nejdůležitějším aspektem této nadvlády je ztotožnění mužského s „objektivním“, které prostoupilo všechny muži vytvořené instituce a stanovilo normy pro ženy vstupující do těchto institucí.
2. Toto genderové uspořádání udržují obě pohlaví, protože ženy často nevnímají nespravedlnost svého postavení. Havelková dodává, že „českým specifickým v souvislosti s fenoménem dodržování genderového řádu ženami je naivní představa, že odmítání faktu znevýhodnění českými ženami je nějaká naše zvláštnost nebo dokonce důkaz naší vyspělosti. Ve skutečnosti naopak dokonale potvrzuje standardní genderové poznání“ (Havelková, 2008)⁴.
3. Všichni muži z genderového řádu profitují, především symbolicky, zatímco ženy jsou znevýhodňovány. V pracovní sféře je tato nerovnost ilustrována na mechanismu tzv. skleněného výtahu a skleněného stopu.
4. Muži doplácí na svou sociální nadřazenost, a to především v psychické a citové oblasti. Trpí tzv. terorem úspěchu, povinností být za každou cenu úspěšný, či citovou závislostí. U žen, jako u „slabšího pohlaví“, se selhání odpouští mnohem snadněji, protože u žen nikdo ani nejvyšší úspěch neočekává.

² Jsou samozřejmě sféry, které ženám prisuzují dominanci. „To se týká například sfér, které jsou vnímány jako ženské domény, tj. péče o domácnost a děti, nebo uplatnění tzv. ženských zbraní evokujících emocionalitu a/nebo sexuální chování“ (Smetáčková, Pavlík 2011: 370).

³ Adrocentrismus, doslova „mužostřednost“. Představa, že muž je normou, podle které jsou ženy posuzovány (Renzetti, Curran, 2003).

⁴ Jde o internetový článek, proto v citaci neuvádím konkrétní stranu.

Genderový řád je udržován i symbolickým násilím (Bourdieu, 2000), nefyzickým dlouhodobým nátlakem společnosti na obě pohlaví, při kterém muži a ženy přijímají své genderové postavení a role. Názory, že genderový řád přináší výhody pro obě pohlaví, ač pro každé jiné, a že ženy si za neúspěch můžou samy, jsou velmi problematické. „Domněle osobní a svobodná rozhodnutí jsou dalekosáhle ovlivňována nepsanými tlaky a očekáváními okolí a sdílené kultury, že domnělá individuální volba má vždy také kulturní a sociální povahu“ (Havelková, 2008). Podle Samuels (2003, in McDonald, Charlesworth, 2013: 6) „není moc z feministické perspektivy sama o sobě nezávislá a bezprostřední, ale v naší společnosti jí inherentně vlastní muži, a i pokud jsou ženy v zaměstnání na vyšší pozici, jsou zranitelnější už jen tím, že jsou ženy“.

Jak upozorňují Smetáčková a Pavlík (2011), sexuální obtěžování nemusí na straně oběti vždy vyvolávat negativní pocity, ovšem i to souvisí s mocí a genderovým řádem. „Faktor moci totiž proměňuje vztahovou dynamiku a má dopady i na vnímání, prožívání a chování v konkrétních situacích“ (2011: 371). Obtěžovaná osoba si v důsledku mocenské asymetrie neuvědomuje, že je obtěžována a proti chování se nebrání. Smetáčková a Pavlík (2011: 371) uvádějí tři důvody, proč tomu tak je: „1) obtěžovaná osoba má důvěru v nadřízenou osobu a instituci, a proto chování pachatele interpretuje jako normální; 2) obtěžovaná (podřízená) osoba se cítí být poslušná vůči nadřízené osobě a má obavy z možného trestu; 3) oběť vnímá nadřízenou osobu jako atraktivní a náklonnost od této osoby považuje za důkaz osobní výjimečnosti“.

I nejextrémnější případ sexuálního obtěžování, tedy znásilnění, je o moci a ne o neschopnosti potlačit sexuální pud⁵. Jak podotýká Michael Kimmel (2003), znásilnění může být částečně o sexu, ale na příkladech hromadného znásilnění a znásilnění před vraždou nebo i po vraždě dokládá, že znásilnění je především o dominanci, což může potvrzovat i fakt, že nejčastější představa znásilnění, tedy neočekávaný útok devianta v parku, je pouze mýtus. „Ženy se obávají především náhodné povahy násilné trestné činnosti. Nejčastěji se obávají neznámého psychopata, který na ně znenadání zaútočí“ (Madriz, 1997, In Renzetti, Curran, 2003, 357). Ovšem ženy jsou nejčastěji napadeny někým, koho znají, většinou přítelem, známým, či členem rodiny (Craven, 1996, In Renzetti, Curran, 2003).

⁵ Dalším mýtům o znásilnění se ve své knize *Against our will* (1976) věnuje Susan Brownmiller

Kromě moci jde u pachatelů také o pocit beztrestnosti. Absence strachu z dopadení vyplývá z faktu, že jen velmi malé procento žen napadení oznámí, neboť „(...) o znásilnění ženy často nedokážou říct nikomu“ (Renzetti, Curran 2003: 353). Důvodem bývá, že se žena bojí ponížení nebo podrobného výslechu na policejní stanici. I když je znásilnění oznámeno, dochází často k sekundární viktimizaci oběti. „Větší strach žen z kriminality vyplývá jak z jejich fyzicky dané větší zranitelnosti, tak ze skutečnosti, že stanou-li se oběťmi ony, je ve srovnání s mužskými oběťmi pravděpodobnější, že tato událost zůstane skryta, bude přehlížena, nebo bagatelizována“ (Renzetti, Curran 2003: 357). Možnost oběti se bránit je tak značně omezená, zvláště pokud je obtěžována ze strany učitele/ky nebo nadřízené/ho. „Pozici oběti navíc nezlepšuje ani skutečnost, že české univerzity, na rozdíl od těch zahraničních, nemají zavedeny politiky boje proti tomuto jevu ani konkrétní procedury pro jeho řešení“ (Vohlídalová, 2009: 3).

„Sexuální obtěžování je těsně spojeno se znevýhodňováním žen, jejich pracovního statusu, a subordinace v zaměstnání a společnosti jako celku“ (Křížková, Čermáková, Dudová, Maříková, Uhdeová, 2005: 8). Sexuální obtěžování představuje nepatřičné užití moci, které ženy či muže ponižuje, izoluje, degraduje a má často závažné dopady na jejich život. Kromě emočních dopadů způsobuje sexuální obtěžování také snižování výsledků práce pracovníka v zaměstnání. „Je prokázáno, že diskriminace, šikana a znevýhodňování v dlouhodobém porovnání způsobují kromě lidských, také citelné ekonomické ztráty, protože znevýhodňovaný se často brání obstrukcemi, poškozováním zaměstnavatele v nepostižitelných oblastech či šikanováním jiných“ (Křížková, Čermáková, Dudová, Maříková, Uhdeová, 2005: 20).

2.2.5 Téma sexuálního obtěžování v kontextu ČR

Problematika sexuálního obtěžování je v českém kontextu oproti západu (především oproti Spojeným Státům⁶) relativně nové téma. Ve veřejném diskurzu dlouho dominovalo zlehčování a bagatelizování problému (Smetáčková, Pavlík, 2011), „(...) podporované a rozšiřované především masovými médii prezentujícími případy falešného obvinění či

⁶ Ve Spojených státech se fenomén sexuálního obtěžování dostává do popředí v 70. letech 20. století (Smetáčková, Pavlík, 2011). Empirický výzkum významně přispěl k boji s tímto problémem. Výsledky výzkumů, které dokázaly, že sexuální obtěžování není ojedinělý problém několika studentů, totiž ovlivnily legislativní opatření, která toto chování veřejně odsoudila a označila za protizákonné (Vohlídalová, 2009).

případy prisouzení alespoň částečné viny oběti za vyzývavé chování“ (Křížková, Čermáková, Dudová, Maříková, Uhdeová, 2005: 83). Tento přístup u obětí často vyvolává pocit studu a sebeobviňování za vzniklou situaci. Z tohoto důvodu je fenomén sexuálního obtěžování těžko zachytitelný, neboť oběť se často nikomu nesvěří a ani čin neohlásí, což může souviset i s celkovým postojem české společnosti k tomuto problému. „Česká společnost je totiž k sexuálnímu obtěžování relativně tolerantní“ (Šaldová, Tupá, Vohlídalová 2009: 55).

Když oběť čin přeci jen nahlásí, málokdy se případy sexuálního obtěžování řeší formální cestou. Na pracovištích je nejčastějším vyřešením problému přesun oběti na jiné pracoviště (Křížková, Čermáková, Dudová, Maříková, Uhdeová: 2005) a iniciátor sám se trestá většinou až když se podobné situace opakují. Na vysokých školách zase „nemají stanovena jasná pravidla zacházení s případy obtěžujícího chování, chybí manuály pro studující i vyučující, jak v těchto případech postupovat, vyučující se studenty a studentkami o problému nehovoří“ (Šaldová, Tupá, Vohlídalová 2009: 19). „Sexuální obtěžování je u nás navíc stále vnímáno jako uměle vytvořený a přeceňovaný problém importovaný ze zahraničí (Křížková, Uhdeová 2005, Šaldová, Tupá, Vohlídalová 2009) a často pro to ani nebývá předmětem veřejné diskuze, což negativně ovlivňuje možnost formování určité obecně sdílené představy o tom, jaké formy takové chování obnáší a jaká je jeho povaha“ (Šaldová, Tupá, Vohlídalová 2009: 26).

K bagatelizaci problému sexuálního obtěžování přispěly i negativní postoje k feminismu samotnému, spojeného s mýty „nucené emancipace shora“ a importem cizorodé feministické ideologie ze Západu (Havelková, Oates-Indruchová, 2015). „Narativ o politice vnucené ženám *shora* je poznamenán skutečností, že komunistická moc doslova zlikvidovala předchozí ženské hnutí a tím i možnost artikulovat požadavky žen jimi samými, tedy ‚zdola‘“ (Havelková, Oates-Indruchová, 2015: 20). Havelková a Oates-Indruchová pro tento akt používají adekvátnější pojem ‚vyvlastnění‘⁷, neboť „moc odňala ženskému hnutí jeho agendu s tím, že ji bude spravovat – a domněle lépe“ (2015: 22). Je nutno poznamenat, že za komunistického režimu v literatuře nebyla ženská emancipace spojovaná s něčím nuceným *shora*, „teprve v porevolučním zpětném pohledu vstoupil do popředí rámuující

⁷ Pojem vyvlastnění používají autorky „záměrně pro označení operace, která je obdobou vyvlastnění ekonomického, kdy komunistická moc odňala majetky jejich vlastníkům s přesvědčením, že je bude centrálním plánováním spravovat lépe“ (2015: 22).

koncept ‚nucené emancipace shora‘, který je nyní třeba podrobit nové kritické diskuzi“ (Havelková, Oates-Indruchová, 2015: 20). Druhým mýtem je představa feministického a genderového přístupu jako něčeho importovaného ze Západu. „Přímým důsledkem vyvlastnění feministické agendy ženskému hnutí komunistickou stranou bylo zneviditelnění občasných zážehů odborné, či dokonce veřejné diskuze o genderových otázkách a hluboké zanoření feministického diskurzu v kulturním povědomí“ (Havelková, Oates-Indruchová, 2015: 23), v čemž byla komunistická moc natolik úspěšná, že až do dnešního dne převládá mýtus feministického přístupu jako něčeho převzatého ze Západu a to i přesto, že se „import feminismu ve smyslu převzetí západní feministické agendy nedá doložit“ (Havelková, Oates-Indruchová, 2015: 31,32).

2.2.6 Problematika nesprávného překladu

Příkladem bagatelizování sexuálního obtěžování může být i nesprávný překlad anglického termínu „sexual harrasment“ jako „sexuální harašení“. Onen známý pojem používal v první polovině 90. let ve svých člancích Josef Škvorecký (ač autorem je údajně politolog Ota Ulč). Jeho texty o feminismu byly značně pejorativní a předznamenaly negativní konotace feminismu až do současné doby (Hašková, Křížková, Linková, 2006). Články Škvoreckého sice spustily řadu reakcí obhajujících feminismus, které vyvrátily mnoho jeho nepřesných informací, ovšem „bez ohledu na to, že tyto fundované reakce mnohé vysvětlily, zůstal nám dodnes nepěkný pomníček: výraz sexuální harašení, který se stal oficiálním pojmem užívaným i v seriózních textech o sexuálním obtěžování a který tak zablokoval místo pro jakékoliv jiné pokusy o zavedení důstojného českého ekvivalentu tohoto pojmu“ (Hašková, Křížková, Linková, 2006: 107). „Používání pojmu harašení namísto obtěžování vytváří dojem, že se jedná o nezávažné a/nebo řídké se vyskytující chování, což je navíc umocňováno líčením amerického extrémního boje proti jakýmkoliv projevům náklonnosti mezi muži a ženami“ (Smetáčková, Pavlík, 2011: 362).

Kvůli zlehčování problému sexuálního obtěžování byl tedy výzkumný zájem o fenomén sexuálního obtěžování v sociálních vědách poměrně malý (Smetáčková, Pavlík, 2011). „Systematičtější zájem o něm zaznamenáváme teprve v posledních několika letech a je spojen na jedné straně s přijetím novely zákoníku práce v roce 2004, na druhé straně s etablováním oboru genderová studia, respektive genderové perspektivy v sociologii“ (Smetáčková, Pavlík, 2011: 362). V posledních letech tedy získává sexuální obtěžování více

výzkumné pozornosti a zkoumá se především na středních a vysokých školách (Smetáčková, Pavlík, 2011, Vohlídalová, 2009, Šaldová, Tupá, Vohlídalová, 2009) a pracovištích (Křížková, Čermáková, Dudová, Maříková, Uhdeová, 2005). Díky výzkumům bylo prokázáno, že sexuální obtěžování v českém pracovním prostředí existuje a že je třeba proti němu bojovat. Výzkumy také pomohly lépe ukotvit sexuální obtěžování ve vědeckém diskurzu (Smetáčková, Pavlík, 2011).

2.2.7 Antidiskriminační zákon

V České republice najdeme jediný právně závazný způsob definování sexuálního obtěžování, tzv. antidiskriminační zákon (zákon č. 198/2009Sb.), který „definuje (sexuální) obtěžování následujícím způsobem:

- 1) Obtěžováním se rozumí nežádoucí chování (...)
 - a) jehož záměrem nebo důsledkem je snížení důstojnosti osoby a vytvoření zstrašujícího, nepřátelského, ponižujícího, pokořujícího nebo urážlivého prostředí, nebo
 - b) které může být oprávněně vnímáno jako podmínka pro rozhodnutí ovlivňující výkon práv a povinností vyplývajících z právních vztahů.
- 2) Sexuálním obtěžováním se rozumí chování podle odstavce 1, které má sexuální povahu“ (Šaldová, Tupá, Vohlídalová, 2009: 26).

Toto vymezení samozřejmě není dostačující a „je otázkou, do jaké míry skutečně plní svou edukační a preventivní funkci a dává lidem konkrétní představu o tom, co je sexuální obtěžování a jakých forem může nabývat“ (Šaldová, Tupá, Vohlídalová, 2009: 26. Vágní definice sexuálního obtěžování v antidiskriminačním zákoně ale samozřejmě není jediný problém a ač je potřeba pracovat na jejím rozšíření, rovnost před zákonem nikdy není ukazatelem rovnosti ve společnosti všeobecně. Podle Hany Havelkové (2008) „samotný fakt, že u nás stále převažuje tendence vnímat a hledat nerovnosti jen v rovině legislativní, představuje velký problém a kulturní, ale tím i systémový deficit“.

Neustálé pochybnosti o možném zneužití antidiskriminačního zákona se v debatách o sexuálním obtěžování objevují často. „Představu o jednoduchosti falešného obvinění lze považovat za jeden z nejčastějších mýtů spojených s touto problematikou“ (Šaldová, Tupá, Vohlídalová, 2009: 43). Za iniciátory takových obvinění jsou nejčastěji považovány ženy,

kteří si údajně tímto jednoduchým a snadno proveditelným aktem snaží kompenzovat nedostatek svého talentu (Šaldová, Tupá, Vohlídalová 2009). Už jen obavy ze sekundární viktimizace jsou často důvodem, proč oběť (z výzkumu Šaldové, Tupé a Vohlídalové jde o studenty) provinění nenahlásí. „Zahraniční studie (Dziech, Weiner 1984, Paludi 1996) totiž poukazují na velkou stresovou zátěž a velkou míru rizika, kterým jsou vystaveni studující, kteří se rozhodnou ohlásit skutečný incident sexuálního obtěžování. Z tohoto důvodu také řada z nich na oficiální řešení často rezignuje“ (Šaldová, Tupá, Vohlídalová, 2009: 43).

„Skutečnost, že obavy ze zneužití uvádějí ve výzkumných rozhovorech (které Šaldová, Tupá a Vohlídalová prováděly na Vysokých školách) většinou muži, vypovídá o genderovém aspektu problému. Tato nedůvěra a podezíravost vůči ženám stojí jak za nízkou mírou neohlášených případů, tak i traumatickými důsledky, které sexuálně podmíněné trestné činy mohou na oběti zanechat“ (Šaldová, Tupá, Vohlídalová, 2009: 43).

2.3 Média

V následujících podkapitolách se budu teoreticky věnovat médiím. Opomenu jejich rozsáhlé definice, jelikož to není cílem této práce a přejdu k jejich vlivu a moci. Bude mě zajímat zobrazení genderu v médiích a média jako nositelé ideologie. Věnovat se budu i feministické perspektivě.

2.3.1 Role médií ve společnosti

V dnešní době panuje u odborné i laické veřejnosti jednoznačné přesvědčení, že média mají velký vliv na jednotlivce i společnost. „Média ovlivňují chování, postoje či názory jedinců“ (Jiráček, Köpplová, 2003:151) a to jak pozitivně, tak negativně. Média mohou „rozšiřovat obory poznání, vzdělávat, pomáhat v politickém i spotřebitelském rozhodování a ovlivňovat životní styl (a tím i zdraví)“, ale také „děsit, vyvolávat napětí, navádět ke společensky nežádoucímu chování či uvádět v omyl“ (Jiráček, Köpplová, 2003: 151). „Zájem odborníků z řady společenských oborů i představitelů nejrůznějších společenských skupin o média je založen na předpokladu, že média ovlivňují jednotlivce i společnost, že mají nějaký významný účinek“ (Jiráček, Köpplová, 2003: 151).

Přestože o vlivu médií na život jedince nejsou prakticky žádné pochyby, není vlastně vůbec jasné, čím média na společnost působí a jaké povahy toto působení je. To je dáno mj.

tím, že se o médiích uvažuje jako o procesu, jako o „neustále se rozvíjejícím a proměňujícím systému s vnitřní dynamikou vývoje danou nejen společenskými a ekonomickými podmínkami, ale také technologickými možnostmi“ (Jiráček, Köpplová, 2003: 152). Média jsou úzce provázána s ostatními společenskými institucemi, a tak jejich vliv nelze oddělit od zbytku sociálního prostředí a zkoumat je samostatně. Vždy je potřeba brát v úvahu širší kontext (Jiráček, Köpplová, 2003).

V poslední době je častým předmětem diskuze o médiích jejich komercializace a trivializace. Primárním obsahem novin je zpravodajství zpracované tak, aby zaujalo a pobavilo široké publikum, čímž se méně pozornosti dostává příběhům, které by mohly pohoršit a přednost dostávají ty, které jsou přijatelné, zábavné a efektivní z hlediska nákladů (McQuail, 2009). Televize zase „bývá obviňována z toho, že způsobem zpracování zpravodajských a publicistických sdělení redukuje složitá témata, jelikož její hlavní snahou je upoutat pozornost publika“ (Jiráček, Köpplová, 2003: 181). Slovy Postmana (1986, in Giddens 2013: 674) „televize uvádí vážná témata formou zábavy, jelikož tato forma vylučuje obsah“, což znamená, že televize je médium, které není schopno nést vážný obsah. „Dalo by se hovořit o tom, že ‚senzacechtivý‘ zpravodajský diskurz se silným důrazem na vyprávění vytlačil ‚racionální diskurz‘“ (Connell, 1998, in McQuail, 2009: 138), což zapříčinilo homogenizaci obsahu, referování o bezpečných otázkách a omezení škály názorů (Picard, 2004, in McQuail, 2009).

2.3.2 Média jako mocenský nástroj

Současná doba je mediální, což znamená, že velké množství informací získáváme z médií. Právě proto, že média ovlivňují mnohé formy sociálního chování a prosazují určité sociální normy, je jim přisuzovaná značná moc. Jak jsem již uvedla, Jiráček a Köpplová (2003: 151) upozorňují na to, že média mohou „děsit, vyvolávat napětí, navádět ke společensky nežádoucímu chování či uvádět v omyl“, a proto mohou mít velké dopady na jednotlivce, jestliže budou jejich informace zavádějící.

Masová média, někdy také hromadně sdělovací prostředky, mezi které můžeme zařadit televizi, noviny, časopisy, filmy, reklamu a i tzv. nová média, jako například internet, mají mnoho definic. McQuail (2009: 16) je charakterizuje takto: „Výrazem ‚masová média‘ označujeme organizované prostředky komunikace na velkou vzdálenost, s mnoha příjemci a v krátkém čase. Zrodil se v kontextu své doby a jejich konfliktů a dodnes je spjat s trendy

a změnami společnosti a kultury, které prožíváme na osobní úrovni i na úrovni společnosti a „světového systému“⁸. Masmédia výrazně zvyšují míru ideologie ve společnosti. „Oslovují masové publikum a jsou založena na ‚kvaziinterakci‘, což znamená, že publikum na ně nemůže přímo reagovat“ (Thompson, 1990, in Giddens 2013: 685). Jedna z definic masových médií se zaměřuje na povahu jejich moci a staví proti sobě dva přístupy, mediocentrický a sociocentrický. Mediocentrický přístup přisuzuje více autonomie a vlivu samotné mediální komunikaci, tedy komunikaci prostřednictvím médií. Podle tohoto přístupu jsou média primární činitelé změn, kteří jsou ve vleku nevyhnutelného vývoje komunikačních technologií. Sociocentrický přístup vnímá média jako odrazy politických a ekonomických sil a zrcadlení změn ve společnosti (McQuail, 2009). Tyto dva protichůdné přístupy vlastně zastávají dvě stanoviska, a to zda jsou média pouze obrazem nerovností (ať se týkají genderu, třídy či etnicity), které již ve společnosti jsou, či jsou sami iniciátory těchto nerovností.

Dalším aspektem médií je požadavek na jejich „objektivitu“. Lidé vždy měli a mají zájem dostávat informace z důvěryhodných zdrojů, na něž by se mohli spolehnout a které odpovídají „skutečnosti“, ovšem ve zpravodajství se stabilně objevuje určitá předpojatost. „Mediální teoretikové se dnes více méně shodují na tom, že zobrazení ‚skutečnosti‘, jak je přináší zpravodajství, nemůže být ničím jiným než výběrovým konstruktem vytvořeným z útržků konkrétních informací a pozorování, jež jsou spojeny dohromady a jimž je dodán smysl prostřednictvím určitého úhlu pohledu“ (McQuail, 2009: 114). Mediální předpojatost je téměř bez hranic, nejčastěji se jedná o tendence věnovat větší pozornost mužům než ženám, zaměřovat se na mocnější a bohatší státy, menšiny a chudé lidi ignorovat a stigmatizovat a přespříliš prezentovat násilné zločiny a kriminalitu. Nejvíce zdůrazňované společenské hodnoty jsou konsenzuální a podporující status quo, „zpravodajství také tíhne k nacionalistickému výběru témat, vyjádřených názorů a pohledu na zobrazovaný svět“ (McQuail, 2009: 370). Je nutno ovšem poznamenat, že média vlastně nemohou ‚objektivně‘ informovat o sociální realitě, protože všechna ‚fakta‘ jsou sama o sobě interpretace (McQuail, 2009), což je v souladu s paradigmatem sociálního konstruktivismu. Ze sociálního konstruktivismu vycházejí dvě teorie, agenda-setting (nastolování témat) a rámování⁸, které se zabývají mediálními účinky. „Rámování je způsob, jak interpretovat izolovaná fakta“ (McQuail, 2009: 389). Zaměřuje se na prezentace, tj. na kontext či úhel

⁸ V odborné literatuře tuto teorii najdeme pod pojmem „rámování“ i „rámcování“. Hana Loupová, která Úvod do teorie masové komunikace přeložila, používá „rámování“.

pohledu, kterými jsou roztržité kusy informací předávány, a tím uváděny do určitého „rámce“. Nejčastěji se informace k médiím dostává skrze zdroje (většinou z řad establishmentu), a proto již „bývá zasazena do určitého rámce, který vyhovuje účelům zdroje a pravděpodobně není zcela „objektivní““ (McQuail, 2009: 390). Termín agenda-setting prosazovali McCombs a Shaw a její základní myšlenkou je, že „zpravodajská média naznačují veřejnosti, co jsou hlavní otázky dne, a to se odrazí na tom, co veřejnost vnímá jako nejdůležitější aktuální záležitosti“ (McQuail, 2009: 527), ovšem je otázkou, nakolik lidé skutečně přebírají to, co jim je prezentováno a do jaké míry o tom pouze přemýšlejí.

2.3.3 Gender a média

Giddens (2013: 555) říká, že genderová socializace nastává „(...) prostřednictvím sociálních aktérů, jako jsou rodina nebo média“. Je nepochybné, že média jsou jednou z nejvýznamnějších institucí mající vliv na naši genderovou identitu, genderovou socializaci a na chápání genderu obecně. Média také prosazují určité společenské normy, včetně toho, jak má vypadat „správný“ muž a „správná žena“, přičemž vycházejí nejvíce z ustálených vzorců o genderových rolích. „Výzkumné studie opakovaně ukazují, že zobrazování dívek a žen v masmédiích se v drtivé většině řídí tradičními stereotypy genderových rolí. Ženy jsou obvykle vidět v domácích rolích jako ženy v domácnosti a hospodyně a objekty mužské sexuální touhy nebo v pracovních situacích, které jejich domácí role rozšiřují – jako zdravotní sestry, pečovatelky či asistentky“ (Giddens, 2013: 696) a ač poslední výzkumy ukazují, že se věci pomalu mění a portréty žen se stávají rozmanitější, i tak se většinou přizpůsobují jistým femininním normám. Silné a nezávislé ženské hrdinky jsou povětšinou mladé, štíhlé a atraktivní, a tak zůstávají objekty mužské touhy (Giddens, 2013). Mužské mediální role jsou také omezeny stereotypy, jenž nemusí být vždy pozitivní, ale zpravidla dopadají lépe, než ženy (Renzetti, Curran, 2005: 183).

Tento konzistentní způsob zobrazení žen najdeme ve všech typech pořadů, od zpravodajství po drama a zábavu, což v roce 1978 dovedlo Gaye Tuchmana k tomu, že hovořil o „symbolické anihilaci žen“, což znamená, že „média ženy tradičně přehlížejí, trivializují nebo odsuzují“ (Renzetti, Curran, 2005: 183). Symbolická anihilace se samozřejmě nemusí týkat jen žen, ale i etnicity, věku, fyzických schopností či sexuální orientace.

Rozdílné pohledy na média mediocentrického a sociocentrického přístupu, vyvstávají v otázce zobrazení genderových stereotypů v médiích. Jak již bylo řečeno, mediocentrický přístup vnímá média jako primární činitele změn, zatímco sociocentrický se na média dívá jako na odrazy politických a ekonomických sil a zrcadlení změn ve společnosti. Zásadní otázkou tedy je, zda média společenské nerovnosti sami iniciují a jejich zobrazování genderových stereotypů ovlivňuje myšlení ve společnosti či zda k genderové stereotypizaci v médiích dochází vlivem společenských poměrů, přičemž je média nevědomě přebírají a reflektují. Populární názor, že média společnosti předkládají pouze to, co ona sama vyžaduje se jmenuje hypotéza zrcadlení (Renzetti, Curran, 2003) a spadá do sociocentrického přístupu. Hypotéza zrcadlení tvrdí, že „obsah médií zrcadlí chování a vztahy, hodnoty a normy, které ve společnosti převládají“ (Renzetti, Curran, 2003: 182). To je ale pravda jen do určité míry, protože „médiá kulturu zdaleka jen pasivně nereflektují, ale také ji aktivně formují a vytvářejí“ (Renzetti, Curran, 2003: 182). Média jsou vždy do určité míry předpojatá a jejich „objektivní“ zpravodajství je vždy pouze výběrovým konstruktem, neboť si „vybírají, co stojí za pozornost, a určují pořadí, co je a co není důležité – jinými slovy ‚nastolují agendu‘ veřejného mínění... Způsob, jak média vybírají témata, strukturují rozhovor a kontrolují diskusi – proces, který zahrnuje zásadní vynechávky -, představuje hlavní aspekt jejich vlivu“ (Baehr, 1980 in Renzetti, Curran: 2003: 183).

2.3.4 Sexuální obtěžování v médiích

Výzkumů zaměřujících se na zobrazení sexuálního obtěžování v textech je poměrně málo, můžeme se ale podívat na dvě výjimky, analýzy dvou specifických případů sexuálního obtěžování ve Spojených Státech Amerických. Jde o Tailhookský incident⁹ v americkém námořnictvu, týkající se poručíka Pauly Coughlin a o obvinění Anity Hill, že byla sexuálně obtěžovaná kandidátem na nejvyššího soudce Clerencem Thomasem (McDonald, Charlesworth, 2013).

Co se případu v Tailhooku týče, přišel Goldsmith Kasinsky (1998) na to, že „mainstreamová média, které se spoléhala téměř výhradně na oficiální tiskové zprávy, pasivně produkovala dominantní ideologii vykládanou Bílým domem, námořnictvem, Pentagonem a Senátem a jeho výborem. Tyto diskurzy zahrnovaly mužské představy ženské

⁹ Tailhookský skandál označuje sérii incidentů v roce 1991, při kterých bylo přes sto členů amerického námořnictva a americké námořní pěchoty obviněno ze sexuálního obtěžování desítek žen i mužů.

viktimizace, například že ‚kluci budou prostě kluky‘ (...)“¹⁰ (Kasinsky, 1998, in McDonald, Charlesworth, 2013: 10). V případě Hill a Thomase Steiner (1995, in McDonald, Charlesworth, 2013) přišel na to, že novináři omezili příběhy na řadu konvenčních rozměrů, protože předpokládali, že reakce lidí na tento případ budou determinovány jejich identitami (etnicitou, genderem atd.).

Předmětem zájmu byla také role médií v obecném porozumění sexuálnímu obtěžování. Mahood a Littlewood (1997, in McDonald, Charlesworth, 2013: 10) jsou toho názoru, že „mediální strategie potenciálně podkopávají představu společnosti o rozsahu genderové újmy způsobené sexuálním obtěžováním tím, že každý případ uvádějí jako ‚potenciálně nepříjemný‘, a tím, že vedle sebe staví dvě protichůdné interpretace: nevinný žertík a sexuální zločin, aniž by výslovně prezentovaly svou pozici v těchto proti sobě stojících verzích“¹¹.

2.3.5 Feministická perspektiva v médiích

Významný pokrok mediálních studií se týká problematiky genderu. „V dnešní době můžeme oprávněně mluvit o projektu ‚kulturálně feministického studia médií‘ (van Zoonen, 1991, 1994, Gallagher, 2003), který míří do hloubky problémů a zabývá se tématy daleko širšími, než mu ukládalo původní zadání soustřeďující se pouze na takové otázky, jako je například role pohlaví v procesu socializace“ (McQuail, 2009: 133). Podle van Zoonen (1996) se feministické mediální teorie odlišují od ostatních právě svým zaměřením na gender.

„Většina textů rané feministické kritiky médií se soustředila na mediální obsahy, případně dílčí aspekty fungování mediálního průmyslu. Mediální realita byla popisována v termínech ideologie, reprezentace, konstrukce významů“ (Binková, 2004: 2). Dle van Zoonen (1994, in McQuail, 2009: 134) se „většina dřívějšího genderově zabarveného výzkumu médií (...) přinejmenším implicitně řídila přenosovým modelem účinku založeným na přímé reakci příjemce na přenášený podnět“. Nový přístup vnímá jako klíčový pojem diskurz. Jádrem tohoto nového přístupu je podle van Zoonen (1994, in McQuail, 2009: 134) „představa genderu jako diskurzu, jako souboru překrývajících se a někdy neslučitelných kulturních popisů a zvyklostí vztahujících se k sexuálním rozdílům“. Pro

¹⁰ Vlastní překlad

¹¹ Vlastní překlad

tento nový směr je typický větší důraz na kontext (Binková, 2004), neboť „význam rodu není nikdy dán, ale mění se podle specifických kulturních a historických okolností (...) a je předmětem neutuchajícího argumentačního boje a dohadování“ (van Zoonen, 1991, in McQuail, 2009: 134). Van Zoonen (1994, in Binková, 2004) také kritizuje ty přístupy, které vnímají mediální reprezentace jako deformaci „skutečného“ obrazu genderu, protože genderové významy jsou podle ní kulturně a historicky specifické.

Největší pozornost těchto mediálních výzkumů měly ženské časopisy a soap opery¹². „Periodika pro ženy a dívky byla častým tématem feministických příspěvků – převážně autorky tak reagovaly na jejich velkou oblibu, časopisy pro ženy byly považovány za stěžejní prostor, v němž dochází k utváření normativní femininity“ (Binková, 2006: 3). Za zmínku stojí Angela McRobbie, která se opakovaně zabývala časopisy pro ženy a dívky. Ve svých analýzách našla nespočetné aspekty oprese, mj. nekonečné řady předmětů ke koupi, neboť žena byla vnímána ve světě médií především jako konzumentka (Binková, 2006). McRobbie se zabývala proměnami obsahu časopisů (například zaznamenala nárůst prostoru věnovanému sexualitě) a i potřebě narušit dominantní kód médií (Binková, 2006). Soap opery jsou dle Modleski (1984, in Binková, 2006: 7) „žánrem, který odpovídá sociální situaci ženy v domácnosti. Je možné je označit za ‚ženský žánr‘, neboť umožňuje ženám vnášet do patriarchálního řádu své vlastní způsoby vnímání, myšlení i slasti, a tak nabourávat dominantní kód“. Soap opera je tedy způsob uniknutí ze světa dominovaného mužem.

Van Zoonen (1996) se zaměřuje na tři feministické ideologie a jejich vnímání médií. Jde o liberální feminismus, radikální feminismus a socialistický feminismus. Bere je ovšem jako ideální typy a je si vědoma toho, že jsou feministická studia médií roztržena na vícero přístupů než jen tři. „V diskurzu liberálního feminismu zapřičiňují nerovnoprávnost žen ve společnosti iracionální předsudky a stereotypy ‚přirozené‘ ženské role“ (van Zoonen, 1996: 33). Výzkumy ukázaly, že se v médiích ženy zobrazují v jejich tradičních rolích – jako matky, přítelkyně, manželky, dcery, jako zaměstnankyně na typicky ženských pozicích – jako sekretářky, zdravotní sestry, recepční nebo jako objekty mužské sexuální touhy. Podle liberálních feministek ženy musí získat ve společnosti lepší postavení a média budou časem tuto změnu reflektovat (van Zoonen, 1996). „Diskurz radikálního feminismu obviňuje za nerovnoprávné postavení žen patriarchát, sociální systém, ve kterém dominují muži a utlačují všechny ženy“ (van Zoonen, 1996: 35). Média jsou v moci mužů, a tak budou vždy

¹² Soap opera - žánr rozhlasového nebo televizního seriálu, zabývajícího se převážně mezilidskými vztahy.

rozšiřovat takové reprezentace, které budou udržovat patriarchát. Řešení je podle radikálních feministek prosté – ženy si musí vytvořit vlastní způsoby komunikace. Socialistický feminismus se nezaměřuje pouze na genderový aspekt, ale i na třídu a ekonomické postavení žen (van Zoonen, 1996), jelikož jádrem jejich zájmu jsou domácí práce žen a jejich potenciální ekonomická hodnota. Média jsou pro ně „nástroji ideologie, které prezentují patriarchát a kapitalismus jako přirozený řád věcí“ (van Zoonen, 1996: 37). Řešením je nejenom reformovat stávající mainstreamová média, ale vytvořit i nová feministická média.

3 Metodologická část

3.1 Výzkumné otázky

Mým výzkumným cílem je popsat mediální diskurzy o sexuálním obtěžování v českých společenských časopisech. Na základě mého výzkumného cíle jsem stanovila tyto výzkumné otázky:

- Jaké jsou mediální diskurzy sexuálního obtěžování v českých společenských časopisech?
 - Jaká ideologie je k legitimizaci diskurzů používána? Jaký je mezi jednotlivými diskurzy vztah?

3.2 Výzkumná strategie

Zvolenou výzkumnou strategií je kvalitativní strategie, která dává výzkumníkovi možnost studovat výzkumný problém uceleně a do hloubky. Jak ve své knize uvádí Disman (1993), kvalitativní metoda pracuje s induktivní logikou, postupuje tedy od jednotlivých případů k obecným tezím. Při sběru dat výzkumník „pátrá po pravidelnostech existujících v datech“ (Disman, 1993: 287). I já budu mou analýzu provádět induktivně, budu tedy usilovat o porozumění diskurzivních vzorců na základě objevujících se pravidelností v textech. Kvalitativní výzkumná strategie nám pomáhá rozumět zkoumané sociální realitě (Disman, 1993). Kvalitativní výzkumná metoda je charakteristická velkým množstvím dat z relativně malého vzorku, její výsledky proto nelze generalizovat.

Výzkumný problém není v kvalitativní strategii jednoznačně vymezen. Vztah mezi výzkumníkem, výzkumným problémem a výzkumnou situací je interaktivní, což znamená, že se v průběhu bádání může výzkumný problém měnit či upravovat (Novotná 2009/2010). Po stanovení výzkumného problému souběžně vytváříme vzorek a sbíráme data, která analyzujeme a interpretujeme (Šťovíčková, 2009/2010). Protože tyto operace provádíme paralelně, můžeme závěry znovu otevírat a interpretovat je odlišně. Jak se bude měnit výzkumný problém, budou se měnit či upravovat i výzkumné otázky. K datům tedy budu přistupovat otevřeně a budu brát v potaz jejich flexibilní charakter.

3.3 Výzkumná metoda

Protože je cílem mého výzkumu odhalit diskurzivní vzorce, které stojí za konstrukcí obrazu sexuálního obtěžování a odkrýt ideologie, které za těmito vzorci stojí, zvolila jsem jako výzkumnou metodu kritickou diskurzivní analýzu. Kritická diskurzivní analýza (Critical discourse analysis), dále jen KDA, je jednou z metod diskurzivních analýz. Ty se řadí mezi tzv. nevtíravé techniky, které se „opírají o hmatatelné výsledky činnosti člověka ... v podobě produktů verbální či neverbální povahy“ (Surynek, Komárková, 2001, in Novotná 2009/2010). Diskurzivní analýzy využívají samozřejmě jen produkty verbální povahy, stejně jako já ve své analýze. Nevtíravé techniky jsou charakteristické tím, že výzkumník nevchází do přímé interakce s terénem a zkoumá takové prameny, které nebyly vytvořeny za účelem výzkumu (Novotná, 2009/2010).

Diskurzivní analýzy „vycházejí z premisy, že jazyk je základní součástí života společnosti a vztahuje se tak ke všem jejím ostatním aspektům. V tomto smyslu musí veškeré sociální vědy brát jazyk a jeho užívání v úvahu“ (Fairclough, 1992, in Giddens, 2013: 685). Podle Fairclougha je „analýza textu základní součástí diskurzivní analýzy, avšak diskurzivní analýza není pouhou lingvistickou analýzou textů“ (Fairclough, 2000, in Giddens, 2013: 685). „Jazyk a jazykové projevy mají podle diskurzivní analýzy svůj vlastní význam a specifické chování (...). Jazyk není pouze plně průhledným a ovladatelným prostředkem komunikace významů, ale tím, že je společenským faktem par excellence, vyvíjí značnou utlačivou moc“ (Vávra, 2008: 206, 207). Diskurzivní analýza vnímá text (čímž se myslí jak slovní projev, tak článek v novinách) jako kulturní artefakt. Jde o produkt společnosti, a proto s sebou nese určité významy, kterým můžeme porozumět (Hájek, 2014). Protože diskurzivní analýza vychází z hermeneutického, lidského přístupu ke čtení textů, jejím cílem je snaha o porozumění sociálnímu kontextu, přičemž text je prostorem k tomuto porozumění (Hájek, 2014). Hlavním představitelem KDA je Norman Fairclough a z jeho školy také budu ve své analýze vycházet.

Jak už napovídá její název, pro KDA je zásadní pojem diskurz, který každá její škola definuje jinak. Diskurz jako takový (myšlenkový rámeček společnosti) ovšem nejsem s to ve své práci analyzovat. KDA zajímají diskurzy (v množném čísle), znamenající povahy vypovídání. Na takovéto diskurzy se proto budu ve své analýze zaměřovat. Pro vývoj pojmu diskurz měl důležitou roli Michel Foucault, který jej považoval za systém pravidel výpovědí, za vědění, které je ve společnosti legitimní. Podle něj existuje diskurz sám o sobě a má utlačivou moc (Vávra, 2008). KDA na rozdíl od Foucaulta, který vnímá diskurz jako stabilní,

vidí diskurz jako praxi a proces. Norman Fairclough „chápe diskurz trojdimenzionálně a to jako: text, diskurzivní praxi a sociální praxi, a používá ho ve třech možných významech: 1) diskurs jako aspekt sociální praxe, 2) diskurs jako forma jazyka v rámci specifického pole a 3) diskurs jako způsob mluvy v určité partikulární perspektivě“ (Vašát, 2008: 103). Podle Fairclougha je vztah mezi diskurzem a sémiotikou (vypovídáním) dialektický. Společnost diskurz vytváří, ten jí zase zpětně ovlivňuje (Fairclough, 2012). „Diskurz má z dlouhodobější perspektivy vliv na sociální struktury, protože tvaruje 1. subjekty a jejich identity, 2. vztahy mezi těmito subjekty a 3. vědění, názory, apod.“ (Fairclough, 1989, In Vašát, 2008: 104). Později Fairclough pojem rozšiřuje na diskurzivní řád, „což je vlastně konfigurace žánrů, diskurzů a stylů v určitém sociálním poli“ (Schneiderová, 2016: 27). KDA se ale nezabývá pouze diskurzem, dává ho do souvislostí se širšími sociálními strukturami nerovností, které nám umožňují odhalit ideologie skrývající se za diskurzivními vzorci (Fairclough, 2012). Je „oscilací mezi hlediskem specificky textovým a hlediskem, které je v analýze diskurzu označováno jako ‚řád diskurzu‘“ (Schneiderová, 2016 :26). Jak jsem ale uvedla výše, řád diskurzu je pro mě neidentifikovatelný, proto se ve své analýze zaměřuji na diskurzy, myšleno povahy vypovídání.

KDA vychází z lingvistiky, proto přikládá velkou důležitost jazyku. Chápe ho jako nástroj tvořící sociální realitu. Fairclough tvrdí, že „jazyk je spojen se sociálním tím, že je hlavní doménou ideologie, a také tím, že je dějištěm bojů o moc a zároveň se na boji o moc podílí“ (Fairclough, 1989, in Giddens, 2013: 685). Jazyk, kteří používají aktéři ve svých promluvách, není nahodilý, ale nese s sebou významy, které můžeme odhalit. Jazyk je tedy prostředek k odhalení diskurzů. Úkolem KDA je nejenom přinést poznání diskurzů, ale také přinést kritiku stávajících mocenských nerovností. KDA totiž a priori přistupuje ke společnosti jako mocensky nerovné, přičemž se tato moc produkuje skrze texty (Fairclough, 2012). S významem moci a hegemonie se pojí pojem ideologie, kterou Fairclough definuje takto: „konstrukce praxí (z určité perspektivy), které vyrovnávají různé její antagonismy, kontradikce a dilemata za účelem zachování dominance v rámci sociálního boje“ (Fairclough, 1999, In Vašát, 2008: 105). Jde tedy o legitimizaci vzorců, vytvořených za účelem udržení moci.

3.4 Výběr vzorku

Pro diskurzivní analýzy se vzorek vybírá účelově, tzn. že texty musí předem splňovat daná kritéria, protože jen ty nám přinesou vhodná data pro řešení našeho problému (Novotná, 2009/2010). V mém případě je nejpodstatnější, aby se věnovaly problému sexuálního obtěžování. Jak jsem již uvedla v teoretické části, fenomén sexuálního obtěžování byl (a stále je) v České republice velmi bagatelizován. Ve veřejném diskurzu dlouho dominovalo zlehčování problému sexuálního obtěžování, především díky masovým médiím, která rozšiřovala stereotypy o nevýznamnosti problému prezentováním případů falešného obvinění (Křížková, Čermáková, Dudová, Maříková, Uhdeová, 2005). V českých médiích se tedy sexuálnímu obtěžování dostávalo malého prostoru zvláště pro to, že byl a stále je považován za jev, který prakticky neexistuje a který byl do České republiky uměle importován ze Západu (Šaldová, Tupá, Vohlídalová 2009). S kampaní #MeToo ovšem problém sexuálního obtěžování dostává v médiích prostoru více (především na Západě), ať pozitivního či negativního. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla analyzovat mediální články o kampani #MeToo. Nejde mi o kampaň jako takovou, tu vnímám pouze jako sociálního hybatele, který pomohl problém sexuálního obtěžování trochu více zviditelnit. Kampaň používám čistě jako prostředek k nalezení vzorku, který se bude týkat sexuálního obtěžování.

Společenské časopisy, které jsem si k analýze zvolila, se kampaní #MeToo zabývají poměrně často. Za listopad 2017, tedy v době, kdy se o #MeToo začalo psát v České republice (na Západě to bylo v polovině října) poprvé, vyšlo v Reflexu pět článků, které se nějak zabývaly tímto tématem. V Respektu vyšly za listopad 2017 články čtyři. Kampaň #MeToo se jako aktuální téma objevuje ve stejnou dobu ve více časopisech, a proto mi přišlo zajímavé je porovnat.

Jak již bylo řečeno v teoretické části, média mají nad společností značnou moc. Proto jsem zvolila ty nejčtenější, neboť o těch se dá předpokládat, že mají symbolickou moc největší. Výzkum o nejčtenějších časopisech od zpravodajského webu Mediaguru, který se zaměřuje na reklamu, média a marketing, je za druhé pololetí roku 2017. Novější výsledky zatím nejsou, ale vzhledem k tomu, že se o #MeToo psalo nejvíce na konci roku 2017, bude

tento průzkum stačit. Mezi nejčtenější společenské časopisy patří (čtenost časopisů na vydání na tisíc osob)¹³:

	3+4Q/2017	2+3Q/2017	3+4Q/2016	kvartální změna (%)	meziroční změna (%)
Reflex	240	239	238	0,4	0,8
Týdeník Květy	224	248	222	-9,7	0,9
Téma	155	164	138	-5,5	12,3
Respekt	149	156	161	-4,5	-7,5

V Týdeníku Květy bohužel nebyl dostatečný počet článků k analýze, proto jsem jej ze svého vzorku vyřadila. Když jsem si předběžně pročítala zbylé články, odhalila jsem rozdílné diskurzivní vzorce u časopisů Respekt a Reflex. Reflex je nejčtenějším společenským časopisem, dá se tedy předpokládat jeho velká symbolická moc, a navíc se kampani #MeToo poměrně hodně věnuje¹⁴. Jak jsem již uvedla, za listopad 2017 vyšlo v Reflexu pět článků, které se nějak zabývaly tímto tématem, v Respektu vyšly články čtyři. Vzhledem k tomu, že se tyto dva časopisy problematice dost věnují a zároveň se jejich diskurzivní vzorce odlišují, přišlo mi zajímavé je porovnat a srovnat diskurzy a legitimizace, které se v nich objevují. Protože mi kvalitativní výzkumná strategie dovoluje měnit vzorek, rozhodla jsem se věnovat pouze těmto dvěma. Rozhodla jsem se analyzovat všechny články, které se v Reflexu a Respektu nějak týkaly kampaně #MeToo. Ty nejstarší jsou ze začátku listopadu 2017, ty nejnovější z poloviny května. Novější články nebudu brát v potaz, protože

¹³ Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2018/02/nedelni-blesk-rytmus-zivota-a-tv-max-nejctenejsimi-casopisy/>

¹⁴ Dokonce neopomněl kampaň #MeToo zapracovat do svého známého komiksu, *Zeleného Raula*.

analýzu provádím koncem května. Celkově bude můj vzorek čítat 18 článků (9 Reflex, 9 Respekt).

3.4.1 Časopis Reflex

Reflex je český společenský týdeník, vycházející od roku 1990. Byl založen již v roce 1989 Petrem Hájkem, Andrejem Šťastným a Jiřím Fleyberkem (Konečná, 2013). „Časopis Reflex je vydáván s týdenní periodicitou, podobně jako politické nebo ekonomické týdeníky. A přestože se Reflex o politických a ekonomických tématech často zmiňuje, sám sebe označuje za časopis společenský“ (Konečná, 2013: 13).

Reflex se věnuje převážně společenským, politickým a kulturním tématům. Již od roku 2011 je nejčtenějším společenským časopisem, v současné době jsou jeho největší konkurenti Týdeník Květy, Respekt a Téma. Jeho šéfredaktorem je Marek Stoniš. Reflex má i svou online verzi, která v roce se v roce 2010 bodovala v soutěži Křišťálové Lupy. Vychází jak v České republice, tak v zahraničí.

3.4.2 Časopis Respekt

Časopis Respekt vychází od roku 1990. Zabývá se důležitými kulturními, politickými a společenskými událostmi jak v České republice, tak v zahraničí. „Od svého počátku se Respekt profiloval jako vlivné názorové periodikum, jehož nedílnou součástí je kritický přístup a snaha o podrobnou analýzu současného dění ... Postupem let se Respekt rozšířil i o další rubriky a témata, která je možné zařadit pod pojem společenská. Zvýšil se důraz na kulturu“ (Žižková, 2011: 4).

Respekt stejně jako Reflex vychází i v zahraničí. Jeho šéfredaktorem je Erik Tabery. „Časopis byl opakovaně vyznamenán v soutěži Časopis roku vyhlášené Unií vydavatelů ... Za zmínku stojí také získání Ceny Alice Masarykové za přínos v oblasti lidských práv, kterou uděluje Velvyslanectví USA“ (Žižková, 2011: 7).

3.5 Analýza dat

Výhodou KDA oproti ostatním druhům diskurzivních analýz je, že má nejlépe propracovanou metodologii. Fairclough (1989, in Vašát, 2010: 106) „rozděluje analyticky

KDA do třech samostatných, i když vzájemně propustných oddílů: 1) deskripce, 2) interpretace, 3) explanace. Dělení pak odráží jeho trojdimenzionální pojetí diskurzu.“

1. Deskripce je v podstatě analýza lingvistické stránky textu. Jak již bylo řečeno, jazyk je pro Fairclougha velmi důležitý aspekt, protože právě skrze něj tvoříme sociální realitu. Deskripce zkoumá typické lingvistické znaky jako jsou gramatika či slovní zásoba (Vašát, 2008). Fairclough proto „rozlišuje tři tématické bloky v rámci této analýzy: slovní zásobu, gramatiku a strukturu textu. V rámci každé z nich se soustřeďuje na několik okruhů: 1) zkušenostní hodnoty slov, relační hodnoty slov, expresivní hodnoty slov a použité metafory; 2) zkušenostní hodnotu gramatiky, relační hodnoty gramatiky, expresivní hodnoty gramatiky a spojení vět; 3) interakční konvence a struktura textu“ (Vašát, 2008: 106).
2. Interpretace se podle Fairclougha (1989, in Vašát, 2008: 107) „zabývá produkcí a interpretací samotného textu, tzn. co a jak je skrze texty produkováno a co a jak je (toto) v textech nacházeno“. Je třeba se věnovat žánrům, diskurzům a stylům textu. Protože interpretaci nelze formalizovat (Denzin, 1994, in Heřmanský, 2009/2010), je v ní zásadní role analytika. Je důležité si uvědomovat svou pozici ve výzkumu a provádět sebe-reflexivitu.
3. Explanace představuje širší kontext diskurzů. „Explanace je způsob, jak nahlédnout diskurs jako součást procesu sociálních bojů v rámci mocenských vztahů.“ (Fairclough 1989, in Vašát, 2008: 108, 109).

K samotné analýze dat využiji přístup založený na segmentaci, který mi umožňuje snadné nalézání vzorců a pravidelností mezi případy (Heřmanský, 2009/2010). Při segmentaci rozčlením analyzované texty na jednotlivé segmenty, z nichž se každý bude týkat jednoho tématu, což mi pomůže se v textu lépe orientovat.

4 Praktická část

4.1 Diskurzy sexuálního obtěžování

Analýza časopisů Reflex a Respekt ukázala, že oba časopisy reprezentují sexuální obtěžování jinak. Každý z časopisů problém sexuálního obtěžování různě definuje, zahrnuje pod něj jiné formy chování a své přesvědčení legitimizuje na základě rozdílných příkladů. Jak jsem uvedla v teoretické části, nejednotná definice sexuálního obtěžování vede k tomu, že nikdo vlastně neví, jaké chování do ní zapadá, a to umožňuje souboj o to, či definice je správná. Rozdílné diskurzy u časopisů Reflex a Respekt tedy lze vnímat jako sociální souboje o to, co je vlastně sexuální obtěžování. Pojďme se blíže podívat nejdříve na časopis Reflex.

Reflex prezentuje sexuální obtěžování především jako nezávažný problém, což se projevuje i na jeho terminologii – používané termíny pro označení sexuálního obtěžování, tedy násilí, obtěžování a „harašení“, výjimečně zaměňuje, ale častěji mezi nimi rozlišuje. Nejde ani tak o to, že by znásilnění podle Reflexu nebylo trestným činem, ale spíše o to, že Reflex rozlišuje mezi znásilněním, „skutečným“ projevem sexuálního obtěžování, a sexuálním „harašením“ (byť se toto slovo neobjevuje v každém článku), které, jak už jsem uvedla v teoretické části, vytváří dojem, že se sexuální obtěžování týká nezávažných nebo řídce se vyskytujících chování, a mezi které patří osahávání žen na nepatřičných místech, slovní narážky, vtipy, dvojsmysly apod., jež vlastně nejsou závažné prohřešky.

*„(...) když se do hledání nových námětů, které mají reflektovat život takový, jaké je, spontánně a nečekaně zapojí 85 zemí a 12 milionů lidí, je jasné, že se tam po **logice věci objeví i marginálie**. Hodně **nebezpečné marginálie**“ (Bednářová, 9.11 2017: 34)*

Z tohoto úryvku vyplývá, že do definice sexuálního obtěžování podle Reflexu patří „skutečné“ projevy obtěžování, zatímco něco méně závažného, než znásilnění působí nedůležitě a navíc nebezpečně (k čemuž se dostanu dále).

*„(...) s níž (s kampaní #MeToo) se svezly nejen případy **skutečného sexuálního násilí**, ale i případy, jež měly ke **kriminálnímu chování daleko** a mohly mít podobu prosté **sociální miskomunikace**“ (Staněk, 23.11 2017: 26).*

Případy, které nejsou natolik závažné jako znásilnění tedy nejsou trestným činem, a navíc vznikly jen proto, že došlo mezi mužem a ženou k „nedorozumění“. A dále:

„Jenže Carl Sargeant nikoho **neznásilnil**, nikomu nestrhával kalhotky v tmavém průchodu a nedožadoval se povolnosti pod pohružkou služebního postihu. Možná se **dopustil letmého doteku** či **zavadil o dívčí ňadro**: třeba na domácím večírku ve **stavu mírného opojení** dělal návrhy ženě stejně bujaré a bez zábran jako on sám“ (Fištejn, 23.11 2017: 30).

Skutečného trestného činu se dotyčný nedopustil. Je možné, že se dopustil méně závažných prohřešků, ale protože byl opilý (a ta žena jistě také), dá se jeho chování odpustit. Tento úryvek pomáhá Reflexu vytvářet reprezentaci sexuálního obtěžování jako nezávažného problému, což lze dokázat na volbě jeho slov. Výraz „zavadil“ ztělesňuje nějaké nedopatření, omyl, kterého se dotyčný nechtěně dopustil, což Reflexu umožňuje zdiskreditovat názor, že je sexuální obtěžování závažný problém.

Své přesvědčení, že „mírnější“ formy sexuálního obtěžování nejsou problematické, legitimizuje Reflex pomocí několika případů. Mimo jiné odkazuje na obvinění britského ministra obrany Michaela Fallona, že jistě ženě „sáhl na koleno“. Tato kauza byla totiž v českých médiích svého času relativně hodně probíraná¹⁵, neboť se jevílo jako absurdní, že ministr rezignoval, protože se před mnoha lety dopustil něčeho tak malicherného. Později se samozřejmě ukázalo, že za jeho rezignací nebylo jen jedno „sáhnutí na koleno“ a že ministra zdaleka neobvinila jen jedna žena (z deníku The Guardian, 2017¹⁶) Reflex však případ používá jako důkaz absurdity toho, kam až obvinění za tak „nicotnou“ událost může zajít – ministr totiž rezignoval a přišel o svou kariéru. Poukázání na tento případ přispívá k reprezentaci sexuálního obtěžování jako zveličelého a nepodstatného problému. Obdobně se tento případ objevuje i v jiném článku:

„(...) nelze přesvědčivě popřít, že někdo někomu před drahnými lety sáhl na **kolínko**“ (Fištejn, 23.11 2017: 30).

Používání zdrobněliny namísto slova zveličelého naznačuje nesmyslnost takového nařknutí, neboť se oběti vlastně vůbec nic nestalo.

¹⁵ V listopadu 2017 o ní psal časopis Týden, Respekt, Deník, na online stránkách se jí věnoval web idnes.cz, tn.cz. či novinky.cz.

¹⁶ Dostupné z: <https://www.theguardian.com/politics/2017/nov/04/michael-fallon-defence-secretary-sexual-harassment>

Ideologií za těmito diskurzivními vzorci je genderový řád, který jsem již popsala v teoretické části. Jde o struktury udržované společností (tedy oběma pohlavími), které ženy svírají v trvalé mocenské nerovnosti. Muži z této nerovnosti profitují (ač jsou sféry, kde muži na genderový řád doplácí, například aspekt citovosti) zatímco ženy strádají. Nejde o nadvládu v pravém slova smyslu, ale o symbolické násilí, které si mocensky nerovná strana ani neuvědomuje. Skutečnost, že byly dříve všechny obvinění žen zesměšňovány a ignorovány je důsledkem postavení mužů a žen ve společnosti, tedy také důsledkem genderového řádu, jak již popisuji v teoretické části. V Reflexu vidíme, že jsou obviňování žen chápána jako útoky na muže jako skupinu. Podle Reflexu jde tedy o genderový problém, o souboj pohlaví. To je několikrát v článcích explicitně řečeno:

*„Zajímavě to komentoval článek v anglickém časopise Spectator, jehož autor přišel s myšlenkou, že podobné akce **útočí na muže jako celek, bílé muže speciálně**“ (Staněk, 23.11 2017: 26).*

*„(...) jak nepřátelsky se ženy do paušálního líčení zlých mužů vrhly. **Všichni muži, od neohrabaných po predátory, na jedné hromadě**“ (Grundová, 23.11 2017: 34).*

Kampaň #MeToo je důležitým krokem pro ženský empowerment, proto můžeme úsilí o bagatelizaci kampaně a celého problému sexuálního obtěžování chápat jako snahu o udržení genderového řádu. Jako by šlo o obrannou reakci společnosti proti narušení sociálních norem. Strach o narušení sociálních norem pod vlivem žen útočících na stávající řád si můžeme ukázat na tomto úryvku:

*„Protože pokud podobné kampaně mají **za cíl zničit současné normy společenského styku, nenabízejí vedle toho žádní jiné, vyjma velice vágní pojmy. Což může mít zásadní dosahy do celé společnosti**“ (Staněk, 23.11 2017: 26).*

Nemůžeme ale říci, že v dnešní době existuje genderový řád nějak homogenně, některé staré pořádky byly v posledních desítkách let narušeny, mj. právě i tabuizace sexuálního obtěžování. Jak v Reflexu najdeme nějaké (nevědomé) snahy genderový řád bránit, v Respektu je zase snaha se od něj nějak odpoutat a považovat ženy za mužům rovné.

Respekt se oproti Reflexu snaží dokázat, že sexuální obtěžování je velmi vážný problém. V jeho terminologii chybí pojem „harašení“, místo toho používá termíny násilí, zneužití a obtěžování. Na rozdíl od Reflexu pojímá Respekt definici sexuálního obtěžování více ze široka. Spadá do ní nejen znásilnění, ale i sexuální vtipy a narážky, dvojsmysly,

osahávání na prsou a genitáliích apod.. Svou definici časopis legitimizuje ohrazením se na zákon:

*„Takové chování (myšleno „méně závažné“ sexuální obtěžování), velmi časté u případů z vlny #MeToo, bývá mnohdy odmávnuto jako de facto neškodné. Jenže třeba viděno optikou českého práva není - podle tuzemského trestního zákoníku spadá do definice trestného činu znásilnění **také osahávání na intimních místech, s nímž daná osoba nesouhlasí**“ (Lauder, 15.5 2018)¹⁷.*

Jak se Respekt snaží své názory legitimizovat pomocí „absurdních“ případů, tak si Respekt vybírá případy „extrémní“, tedy ty, které nejsou úplně běžné a většinou dotyčného obviňují desítky, někdy i stovky žen. Poukázání na takové příklady legitimizuje sexuální obtěžování jako rozsáhlý a závažný problém. Příkladem může být kauza kolem Larryho Nassara, kterému se věnuje hned několik článků. Larry Nassar býval lékařem olympijských gymnastek, který své svěřenkyně zneužíval. Obvinilo ho téměř 300 dívek. Respekt nepromeškává šanci připomenout i Nassarovy jiné zločiny za účelem legitimizace jeho „nemorálnosti“:

*„Tento bývalý lékař americké gymnastické reprezentace, který zároveň působil na **michiganské univerzitě**, právě stojí před soudem kvůli dlouhému seznamu zločinů, k nimž se už před časem přiznal a za některé další byl už loni odsouzen (mimo jiné za **držení dětské pornografie**)“ (Lauder, 24.1 2018).*

A dále:

*„V soudní síni se v těchto dnech střídá jedna mladá žena za druhou, aby promluvily o svých zkušenostech, které učinily ve velmi mladém věku (**některým bylo devět**) s mužem, jenž měl o ně pečovat jako lékař“ (Lauder, 24.1 2018).*

Respekt předpokládá, že dětskou pornografií a zneužívání dětí považuje společnost za ohavný zločin, a proto je také ve spojení s Nassarem zmiňuje. Cílem je legitimizovat jeho „zkaženost“ a zaručit, aby k němu čtenáři cítili opovržení. Připomenutí toho, že vyučoval na univerzitě má vyvolat pobouření nad tím, co všechno se tam mohlo stát nebo dokonce stalo. Zajímavé je, že se Respekt ke kauze Larryho Nassara vrací ve dvou dalších článcích a v obou znovu zdůrazňuje, že Nassarově nejmladší oběti bylo devět let:

¹⁷ Články k analýze časopisu Respekt jsou z jeho internetové verze Respekt.cz

*„(...) který se vrací ke sledované kauze lékaře gymnastického týmu Larryho Nassara, který během desítek let sexuálně zneužil desítky (aktuální číslo se pohybuje kolem 265) svých svěřenkyň, přičemž nejmladším bylo **devět let**“ (Lauder, 6.2 2018).*

*„Když orgány činné v trestním řízení nekonaly právě akčně ani v případě dětí (nejmladším Nassarovým obětím bylo **devět let**) (...)“ (Lauder, 27.4 2018).*

Tento případ, který má téměř 300 obětí, vytváří reprezentaci sexuálního obtěžování tak, jak ji chce Respekt – tedy že sexuální obtěžování je vážný a rozšířený problém. Zdůrazňování věku nejmladších obětí má vyvolat lítost a snad i větší snahu proti tomuto problému bojovat. Dále se Respekt věnuje kauzám Harveyho Weinsteina, Billa Cosbyho či žurnalisty Charlieho Rose. Všechno jsou to velké případy, kdy pachatele našly desítky a desítky žen, což časopisu opět pomáhá vytvářet reprezentaci sexuálního obtěžování jako závažného problému. Respekt sice věnuje největší pozornost těmto případům, objevují se u něj však i ty bez slavných jmen a desítek zneužitých. Ve spojení s novým kontroverzním zákonem ve Francii (pokud dojde k sexuálnímu styku s osobou mladší patnácti let, ovšem ze strany mladistvého šlo o dobrovolný akt, nepovažuje se akt za znásilnění), zmiňuje Respekt tento příklad:

*„(...) naposled vyvolal bouřlivou debatu případ, v němž šlo **o jedenáctiletou dívku a osmadvacetiletého muže**“ (Lauder, 27.11, 2017).*

Zdůraznění věkových údajů má umocnit pohoršení nad tímto případem. Respekt také znovu propojuje sexuální násilí s pedofilií, protože chce, aby pachatelovy činy vypadaly neprominutelné. Respekt své názory legitimizuje i odvoláváním se na západní Evropu. Takto zakončil citaci francouzského prezidenta Macrona:

*„(...) prohlásil Macron během debaty organizované vládou při příležitosti **Mezinárodního dne boje proti násilí na ženách**“ (Lauder, 27.11).*

Zmíněním Mezinárodního dne boje proti násilí na ženách Respekt legitimizuje sexuální obtěžování jako rozsáhlý problém, který existuje celosvětově.

4.2 Reprezentace obětí

Během analýzy jsem v textech Reflexu a Respektu objevila dva základní typy aktérů, pachatele a oběti. Jejich reprezentace se v časopisech lišily, takže jsem se jim v analýze

rozhodla věnovala i dále. Nejprve je na místě říci, že Reflex i Respekt nerozlišují oběti a pachatele bipolárně na ženy a muže. Oba časopisy uznávají, že se sexuální obtěžování týká žen i mužů (i transgender osob), ovšem povětšinou chápou muže jako pachatele a ženy jako oběti. Pojdme se blíže podívat nejprve na reprezentace obětí.

Reflex reprezentuje ženy, které na muže v rámci kampaně #MeToo podávají obvinění, povětšinou negativně - považuje je za pomstychtivé či ctižádostivé ženy, kterým jde pouze o vlastní prospěch.

*„Vlastně nemají co říct (ti, kteří obviňují), ale doufají, že jim z toho něco **kápn**e. Nebo si představují, že když si něco vymyslí, stanou se slavnými. Pasují se na soudce z lidu, **mstí se**, svoje příběhy si **vymýšlejí** nebo nevkusně zveličují“* (Bednářová, 9.11 2017: 34).

Slovo „kápnout“ má očividné negativní konotace. Naznačuje vlastně nějaký podvod, nemorální činnost, které se ženy dopouštějí, když muže z důvodu osobního prospěchu obviňují. Odkazováním na ocenění mužů a zdůrazňováním jejich vysokého společenského statusu zase Reflex legitimizuje, že jde ženám jen o peníze:

*„Jen několik desítek hodin **po zisku ocenění** (šlo o Zlatý globus) přišel deník Los Angeles Times se svědectvím pěti žen, jež Jamese Franka obvinily z chování, které **ony samy** označily za ‚nevhodné nebo sexuálně podbarvené‘“* (Staněk, 1.2 2018: 51).

Zdůrazněním toho, že obvinění herce Jamese Franka přišla až poté, co získal Zlatý globus, podporuje Reflex své tvrzení, že ženám jde o osobní prospěch, a proto vystupují s (falešnými) obviněními proti slavným, úspěšným či bohatým mužům. Navíc vyzdvihuje fakt, že chování označily za obtěžování pouze ženy samy, čímž se snaží znevážit jejich definici sexuálního obtěžování a tím zdiskreditovat všechna jejich obvinění (jde tedy opět o sociální boj o to, co je vlastně sexuální obtěžování a jaké chování do něj spadá).

*„I slavná Oleana amerického dramatika Davida Mameta, v níž **neúspěšná studentka** křivě obviní **úspěšného profesora**, jenž se jí nikdy nedotkl ani slovem, je alarmující. Jde tu o svědectví proti svědectví, a tak mu ona **nepřilíš půvabná** a **nepřilíš nadaná posluchačka zničí kariéru**“* (Bednářová, 9.11 2017: 35).

Nerovnováha sukcesu mezi dívkou a obviněným je zde explicitně zdůrazněna. Studentka je zahořklá a touží nějak vyrovnat své nedostatky, bez toho, aby pomýšlela na důsledky svého činu – na zničení učitelovy kariéry. Navíc je v příkladu vyzdvíženo i to, že není příliš

půvabná. Stanovisko, že jsou ženy zapšklé, protože nejsou krásné, že se cítí dotčeny nedostatkem pozornosti nebo byly mužem dokonce odmítnuty, a proto se mstí falešnými obviněními, najdeme v Reflexu hned několikrát.

*„I dnes se občas opakuje biblický příběh o prostopášné manželce Putifara, jež **křivě** obvinila a přivedla do šatlavy Josefa právě proto, že předtím **odmítl její milostnou nabídku**“ (Fištejn, 23.11 2017: 30).*

A dále:

*„Vrcholným dílem v téhle problematice je ostatně dánský film Thomase Vinterberga *Hon* (2012), kdy si sexuální obtěžování **vymyslí šestiletá holčička**, protože se jí **líbí** učitel z mateřské školy. Vypukne masové šílenství, které učiteli navždy **zničí život**“ (Bednářová, 9.11 2017: 35).*

V tomto příkladu je patrný důraz na věk a nezralost malé dívky, která, poblouzněna svými city, nepřemýšlela nad důsledky svého obvinění. Její chování se dá omluvit jejím věkem, ovšem implicitně je řečeno, že dospělé ženy, by se měly nad důsledky svých činů lépe zamyslet. Když muže nařknou z obtěžování, jsou vlastně přirovnávány k dítěti, které si vymyslí falešná obvinění, protože se mu líbí muž z vyšší mocenské pozice.

Reprezentace žen (obětí) v Respektu se zásadně liší. Respekt považuje ženy za skutečné oběti, které jsou statečné, když se svými příběhy vyjdou na veřejnost. Jejich obvinění nezpochybňuje. Časopis ženy vnímá jako oběti společnosti, je proto podle něj důležité nějak změnit zavedené normy, aby v otázce sexuálního obtěžování ženy přestaly být utlačovány a přehlíženy. Tento názor legitimizuje opět příkladem ze západní Evropy.

*„Není přijatelné, aby Francie byla jednou ze zemí, kde se ženy **bojí** (citace prezidenta Macrona)“ (Lauder, 27.11 2017).*

Slovo bát se má velmi emotivní konotace. Vyvolává pro ženy jistý pocit lítosti a nabádá k nějaké snaze se tomuto pocitu bránit. Respekt je proti sekundární viktimizaci obětí a svůj názor legitimizuje odvoláním se na prezidenta Macrona.

*„Hanbu za tyto zločiny by podle něj (Macrona) měly **přestat nést oběti** takových zločinů, a naopak ji začít nést pachatelé“ (Lauder, 27.11 2017).*

Respekt zmínil také minutu ticha za ženy zabitě rukou bývalého či současného partnera za minulý rok (2016), se záměrem vyvolat u čtenářů emoce. Statečnost obětí dokazuje

upozorněním na to, že časopis Time všechny ženy a muže, kteří „prolomili mlčení“, vyhlásil osobnostmi roku 2017.

4.3 Reprezentace pachatelů

Útočníci jsou v Reflexu reprezentováni celkem rozporuplně. V textu jsou často popisováni slovy s negativními konotacemi, jako například agresor, násilník či talentovaný manipulátor, přesto u tohoto časopisu vidíme jisté tendence činy útočnicků omlouvat, mj. přihlédnutím k jejich zásluhám, talentům, oceněním, titulům atd.. Jde například o tento úryvek:

*„Třeba americká akademička, která údajně obvinila už zesnulého **nositele Nobelovy ceny a muže přeživšího holocaust Eliho Wiesela**, že jí v roce 1989 **sáhl na zadek při skupinovém fotografování**“ (Bednářová, 9.11 2017: 34)*

Reflex podtrhává nejen to, že obviněný získal Nobelovu cenu, ale i že přežil holocaust. Jde tedy o úspěšného a kdysi velmi utlačovaného muže, jehož sukces a příběh jsou mnohem důležitější než to, že ho někdo obvinil ze sexuálního obtěžování. Také skutečnost, že je v úryvku jeho nevhodné chování popsáno jen jako sáhnutí na zadek, které se zdá jako velmi bezvýznamné, diskredituje obvinění uvedené ženy. Podobnou legitimizaci vidíme i v jiném článku:

*„A z předávání Oscarů se **odhlásili** všichni muži obvinění z harašení – včetně Caseyho Afflecka – **laureáta oscarové sošky za rok 2017**“ (Spáčilová, 8.3 2018: 55).*

Případně se Respekt odvolává na záslužné činy obviněného, které jsou nějakým způsobem v kontradikci s obviněními proti němu, jako to bylo v případě Jamese Franka. Vyzdvižením jeho liberálních názorů a aktivistické minulosti Reflex vlastně vyvrací, že by se mohl obviněný něčeho takového dopustit.

*„Právě zisk prestižního ocenění zdvihl proti Frankovi, který se dříve **účastnil kampaní za ženská práva a patří k velmi liberálním a angažovaným hollywoodským hercům**, vlnu obvinění ze sexuálního obtěžování“ (Staněk, 1.2 2018: 51).*

Nebo muže hájí odvoláním se na to, že byl se ženou blízký přítel, jako v případě Arnošta Lustiga, který se na smrtelné posteli loučil s Květou Fialovou.

„Byli to **celoživotní přátelé**, nic víc než přátelé ... Když už se Fialová zvedala k odchodu, řekl Lustig: *Květuško, známe se tisíc let, ale dnes ti to obzvlášť sluší, Pocem, holka, nech mě naposledy sáhnout na kozy. Znáte Arnošta, kdo by mu odolal?*“ (Fištejn, 23.11 2017: 32)

Již spojení „kdo by mu odolal?“ vyvrací, že by v tomto případě šlo o sexuální obtěžování. Reflex také upozorňuje na to, že se kauza obviněného stala před tolika lety, že už snad ani nemá cenu případ otevírat:

„Kevin Spacey vyjadřuje lítost za **třicet let starý** večírek (...)“ (Tesař, 9.11 2017: 37).

Nebo:

„V těchto dnech alabamského politika Roye Moorea, obviněného z harašení, které se událo **před čtyřiceti (!)** lety, upozornil (...)“ (Fištejn, 23.11 2017: 30).

Komický vykřičník vložený do textu má vyvolat šok nad absurditou obvinění politika. Odehrálo se to přeci tak dávno, ani se to již nedá dokázat, proč by se měl obviněný omlouvat? Jde o snahu mávnout nad tímto absurdním případem rukou. Všechny výše uvedené příklady upevňují reprezentaci pachatelů jako mužů, kteří se sice možná dopustili něčeho závažného, ale jejich činy lze přehlédnout, zvlášť pro to, že jsou pro ně důsledky obvinění nenávratné a závažné – vinou žen totiž přicházejí o kariéru. Obvinění se v Reflexu vlastně vyznačují tím, že trpí více než oběti. Zatímco ženy neuváženě obviňují, muži přicházejí o kariéru a pověst. Vzhledem k tomu, že je Reflex kapitalistický časopis je ztráta pozice a zničení společenské reputace pro obviněného vlastně horší než fakt, že byl nařknut ze sexuálního obtěžování. Ony „nebezpečné marginálie“, které se s kampaní #MeToo dostávají do popředí, jsou tedy nebezpečné pro muže a také pro sociální normy, které jsou důsledkem provalení tolika sexuálních skandálů velmi otřesené.

Když Reflex obvinění proti bohatým mužům vyvrací, kdo tedy sexuální obtěžování páchá? Případy, kdy ženy obviní slavné a úspěšné muže Reflex nebere vážně, ale přesto je toho názoru, že se násilí na ženách děje a že je odporné. Příkladem „skutečného“ sexuálního obtěžování a reprezentace „skutečných“ pachatelů podle Reflexu je například tato část:

„Jiné příběhy jsou ale **hodně temné** (na rozdíl od těch známých). A nemusí v nich vůbec jít o fyzické násilí – daly by se podle nich natočit dobré thrillery. Co třeba tenhle z českého Facebooku 16. října?

Však se nemusíš svlíknout. Stačí, když mi ho vykouříš. On: 55letý doprovod školní exkurze. Já: 16letá panna“ (Bednářová, 9.11 2017: 34).

Nebo:

„Po několika francouzských politicích byl obviněn Tárík Ramadán, jenž své oběti při znásilňování surově bil – Ramadán je slavný intelektuál a akademik z Oxfordu, žijící příslib nového evropského islámu“ (Bednářová, 9.11, 2017: 34).

Skutečnými pachateli, kteří páchají to opravdové násilí, jsou tedy buď nějací postarší „úchylové“, kteří obtěžují mladou dívku a ke všemu na školní exkurzi, nebo islámisté. Důležité je upozornit na to, že obtěžování, kterého se pachatel dopustil, je u většiny mužů popsáno jako sáhnutí na zadek, zavadění o řadra, sáhnutí na koleno a někdy jako ponižování či obtěžování. Ovšem explicitně řečeno, že násilník oběti znásilňoval a k tomu surově bil, je pouze u islámisty.

Respekt reprezentuje agresory jako lidi, kteří se dopustili trestného činu a měli by být potrestáni. Nejčastěji pro ně používají slovo pachatel, které má očividné negativní konotace.

„Ocenil také současný ‚rámus‘, který se spustil po odhalení násilí a obtěžování, které desítky let páchal hollywoodský producent Harvey Weinstein“ (Lauder, 27.11 2017).

I přes to, že se ve člancích o kampani #MeToo od Silvie Lauder (kterých je většina) snahy o omluvu či bránění pachatelů neobjevují, nemůžeme tuto skutečnost vztáhnout homogenně na celý Respekt. Článek Jiřího Svobody je toho názoru, že ne všichni pachatelé si zaslouží profesní smrt. Podle něj by měla existovat presumpce nevinny a škála trestů, podle toho, jak velkého prohřešku se obviněný dopustil. Článek se legitimizuje ohrazením na právničku Emily Yoffe, která je toho názoru, že „hon na muže“ zašel již příliš daleko. Vložením její citace se článek snaží ospravedlnit právníčiny názory:

„Nulová tolerance musí jít ruku v ruce se spravedlivým procesem a proporcionalitou,“ píše právnička, jež se jinak označuje za vášnivou stoupenkyni #metoo a boje za rovné příležitosti žen“ (Sobota, 12.12 2017).

Tento úryvek upozorňuje čtenáře na to, že právnička souhlasí s kampaní #MeToo, a tak si může dovolit ji kritizovat. Je to legitimizace jejího názoru - ona to samozřejmě myslí dobře, protože přeci bojuje za práva žen. Odkazováním na právničku Yoffe, jejíž věrohodnost zřejmě bude čtenář brát vážně už jen proto, že jde právničkou (jde o pozici považovanou za

prestižní), legitimizuje článek reprezentaci pachatelů jako mužů, jenž za své chování platí až příliš vysokou cenu. Dále se článek odvolává na to, že i známé americké noviny, jako The Economist, The New Yorker a The Washington Post, začínají pochybovat o směru, kam se boj proti sexuálnímu obtěžování dostal. Na závěr článek cituje The New York Times:

„(...) Reportáž The New York Times, jež končí slovy, že ‚proces může být pokřivený pro oběti i pachatele a náprava věcí může zajít příliš daleko‘“ (Sobota, 12.12 2017).

Respekt je také kapitalistický časopis, proto není překvapivé, že se tam podobný článek objeví. Pokud se obvinění ženy ukážou jako lživá až příliš pozdě, muž přijde o kariéru, což je možná větší problém než to, že nějakou ženu obtěžoval.

4.4 Reprezentace ČR ve vztahu k sexuálnímu obtěžování

Vzhledem k tomu, že jsem se bagatelizování sexuálního obtěžování v České republice věnovala v teoretické části a při analýze jsem byla s to objevit několik úryvků, které se tohoto tématu dotkly, rozhodla jsem se krátce věnovat tomu, jak je ČR v kontextu sexuálního obtěžování v časopisech reprezentována, případně jaký je reprezentován její vztah k sexuálnímu obtěžování oproti Spojeným státům. V obou časopisech se tato reprezentace liší.

Reflex se v člancích o kampani #MeToo zabývá většinou absurdními případy ze Západu, především z Ameriky, kde kampaň vznikla. Nezmiňuje, že se rozšiřuje i po České republice. Zvláště na sociálních sítích se ozvaly, ač anonymně, mnohé dívky a ženy které chtěly sdílet svou zkušenost. Pro Reflex jakoby se boj proti sexuálnímu obtěžování děl pouze v Americe, Česká republika je tedy reprezentovaná jako místo, kde boj proti sexuálnímu obtěžování nedosahuje takových výšin (a tím absurdit). Nenalezla jsem explicitně řečeno, že se v Česku sexuální obtěžování vůbec neděje, pouze že v zahraničí se to podle Reflexu přehání, zatímco tady ne. Několik článků hovoří o „absurdní atmosféře Hollywoodu“, někdy o tom, že se kampaň dostala dokonce do Afriky, ale Česká republika zmíněná není.

*„(...) a vtip Miloše Kopeckého, který říkal: ‚Volali, volali z **Hollywoodu**... abych nejezdil‘, už nemá příchut’ hořkého povzdechu českého herce, spíš **ulehčeného vydechnutí**“ (Tesař, 9.11 2017: 37).*

Tímto úryvkem Reflex legitimizuje obviňování mužů ze sexuálního obtěžování jako jev vlastní pouze Americe. Tam je ta absurdní atmosféra, tady nikdo nikoho neobviňuje.

Použitím spojení „ulehčené vydechnutí“ chce Reflex vyjádřit vydechnutí nad tím, že „my“ jsme tady prozatím v bezpečí. V souvislosti s německým filmovým festivalem Berlinale napsal Reflex ve svém článku tento úryvek:

*„Zároveň se však od něj čekala i jistá emocionální zdrženlivost (od hnutí #MeToo): **jsme přeci jen v Evropě, tedy v prostoru, kde se sto hereček v čele s Catherine Deneuveovou odhodlalo k protiútoků, když kampaň #MeToo označily za hon na čarodějnice**“ (Spáčilová, 1.3 2018: 44).*

V tomto článku Reflex legitimizuje, že v Evropě je nějaká snaha se „bránit“ absurdní atmosféře, která již pohltila Hollywood. Herečky, které promluvily proti kampani #MeToo považuje za statečné, za vzpírající se stávajícímu narativu, což můžeme odvodit z použitého pojmu „odhodlalo“, jež má pozitivní konotace.

Reprezentace České republiky se v Respektu liší. Časopis Českou republiku lehce haní za to, že problém sexuálního obtěžování nebere dost vážně. Reprezentuje ji jako „zpomalenou“ (oproti Evropě a Americe) a méně progresivní. Často se odvolává na západní Evropu, která se podle něj sexuálním obtěžováním zabývá více. Příkladem může být tento úryvek:

*„Zatímco v českém kontextu zatím kampaň #MeToo a obecně problém sexuálního násilí a obtěžování politici buď vůbec nekomentují, nebo vše bez **elementární znalosti** přímo zesměšňují... Ve Francii naopak berou násilí páchané na **vlastních občanech a občankách velmi vážně**“ (Lauder, 227.11 2017).*

Poukázáním na to, že se Francie o vlastní občany stará, protože bere sexuální násilí vážně, očerňuje Respekt vládu České republiky, protože ta se otázce sexuálnímu obtěžování podle něj příliš nevěnuje. Tento úryvek pomáhá časopisu legitimizovat reprezentaci České republiky jako méně pokrokové. Respekt navíc v tomto úryvku vyděluje ty, kteří o sexuálním obtěžováním můžou nebo nemůžou hovořit na základě znalosti tématu, což se v časopise objevuje vícekrát. V článku, který kritizuje českou konferenci o #MeToo byla následující věta:

*„Podle Pavla Matese z **Vysoké školy finanční a správní** se většina případů **odehrála v prostředí, o němž každý ví, že to není dívčí penzionát**“ (Lauder, 16.3 2018).*

Uvedením oboru, který nemá s genderovými studiemi či sexuálními obtěžováními nic společného se Respekt snaží zdiskreditovat mužovo obvinění žen. Vyděluje jej jako osobu, která na konferenci nemůže mluvit, protože jí v tématu chybí znalosti.

5 Závěr

V mé bakalářské práci jsem zkoumala mediální diskurzy sexuálního obtěžování v českých společenských časopisech. V teoretické části jsem popsala fenomén sexuálního obtěžování. Zaměřila jsem se na jeho definice, mocenský aspekt a na důvody jeho bagatelizování v České republice. Některé aspekty jeho znevažování, jako kupříkladu strach z falešného obvinění, jsem byla schopna identifikovat i v článcích během analýzy. Je tedy zřejmé, že sexuální obtěžování je u nás stále do určité míry vnímáno jako přeceňovaný problém, uměle importovaný ze zahraničí. V analýze jsem se také zaměřila na dva typy aktérů, které jsem v článcích identifikovala, tedy na pachatele a oběti, jejichž reprezentace se v časopisech také odlišovaly. Aspoň krátce se podívat na reprezentaci České republiky v rámci sexuálního obtěžování mi přišlo zajímavé, protože jsem se tímto tématem zabývala v teoretické části.

Zaujala mě i reprezentace samotné kampaně #MeToo. Jako kapitolu do praktické části jsem tuto reprezentaci vynechala, neboť nebyla mým výzkumným cílem, ovšem všimla jsem si, že reprezentace kampaně #MeToo se v časopisech Reflex a Respekt podobá jejich pohledu na sexuální obtěžování. Reflex vnímá kampaň jako hon na čarodějnice, na boj mužů a žen o to, kdo má pravdu (kdo se dopustil obtěžování, kdo falešně obviňuje). Dobré úmysly kampaně podle Reflexu dávno přerostly ve fanatismus. Reflex také reprezentuje kampaň #MeToo jako politickou záležitost, která se „plete“ do věcí, do kterých by se plést neměla, jak tomu bylo například v článku o předávání Oscarů 2018 a v článku o německém filmovém festivalu Berlinale. Respekt oproti tomu kampaň reprezentuje jako důležitou složku boje proti sexuálnímu obtěžování. Vyzdvihuje její vznešené úmysly a cení si její snahy otevírat případy sexuálního obtěžování, které byly někdy i desítky let přehlíženy, jak tomu bylo v článku o kauze Larryho Nassara.

Výsledky mé analýzy dále ukázaly, že nejednotná definice sexuálního obtěžování umožňuje v médiích sociální boje o to, co vlastně sexuální obtěžování je a jaké chování do něj spadá. Své představy o sexuálním obtěžování, které časopisy skrze své promluvy produkují, legitimizují na základě různých jazykových prostředků a uváděním jiných příkladů a citací. Vzhledem k tomu, že mají média značnou symbolickou moc, velmi ve společnosti ovlivňují diskurzy sexuálního obtěžování. Rozšiřování strachu z falešných obvinění proto vede k bagatelizaci problému jako takového. Výsledky analýzy však ukázaly i to, že se kampani #MeToo podařilo alespoň částečně problém sexuálního obtěžování

zviditelnit. Jak oba časopisy uváděly, struktury, které dříve pod vlivem statusu quo bránily o sexuálním obtěžování mluvit, se začaly rozpadat. A ač je jeden z časopisů ztělesněním bagatelizace sexuálního obtěžování v České republice, je jisté, že diskurzy sexuálního obtěžování již nejsou tak homogenní, jako tomu bylo dříve.

6 Bibliografie

6.1 Články použité k analýze

- Bednářová, Veronika. *#MeToo: 12 milionů scénářů „sexuálního obtěžování“, které napsal život sám*. Reflex 9.11 2017 (45).
- Fištej, Jefim. *Čas magorů*. Reflex 23.11 2017 (47).
- Grundová, Nora. *Mezi ženami*. Reflex 23.11 2017 (47).
- Lauder, Silvie. *Comeback legendárního žurnalisty po #MeToo se nepovedl. Ozvaly se další ženy*. In Respekt.cz [online], 15. 5 2018. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/kultura/comeback-legendarniho-zurnalisty-po-metoo-se-nepovedl-ozvaly-se-dalsi-zeny>
- Lauder, Silvie. *Jak fungovala Weinsteinova mocenská síť*. In Respekt.cz [online], 7.12 2017. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/denni-menu/jak-fungovala-weinsteinova-mocenska-sit>
- Lauder, Silvie. *Lékař olympijských gymnastek zneužil desítky dívek*. In Respekt.cz [online], 24.1 2018. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/denni-menu/kauza-lekare-gymnastek-ukazuje-pokrytectvi-kolem-kritiky-metoo>
- Lauder, Silvie. *Nečinnost FBI v kauze lékaře gymnastek ukazuje, proč je potřeba #MeToo*. In Respekt.cz [online], 6.2 2018. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/denni-menu/necinnost-fbi-v-kauze-lekare-gymnastek-ukazuje-proc-je-potreba-metoo>
- Lauder, Silvie. *Macron: Není přijatelné, aby se ženy bály*. In Respekt.cz [online], 27.11 2017. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/denni-menu/macron-neni-prijatelne-aby-se-zeny-baly>
- Lauder, Silvie. *Obětmi obtěžování jde jen o prospěch aneb jak se pořádá konference o #MeToo*. In Respekt.cz [online], 16.3 2018. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/spolecnost/obetem-obtezovani-jde-jen-o-prospech-aneb-jak-se-dela-konference-o-metoo>

- Lauder, Silvie. *Průlom éry #MeToo: komik Bill Cosby byl uznán vinným ze znásilnění*. In Respekt.cz [online], 27.4 2018. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/denni-menu/prulom-ery-metoo-komik-bill-cosby-byl-uznan-vinnym-ze-znasilneni>
- Lauder, Silvie. *Zlom v kauze Weinstein? Stát New York žaluje jeho firmu za obtěžování a vyhrožování*. In Respekt.cz [online], 13. 2 2018. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/denni-menu/zlom-v-kauze-weinstein-stat-new-york-zaluje-jeho-firmu-za-obtezovani-a-vyhrozovani>
- Sobota, Jiří. *#MeToo: zaslouží si všichni obvinění profesní trest smrti?*. In Respekt.cz [online], 12.12 2017. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/denni-menu/metoo-zaslouzi-si-vsichni-obvineni-profesni-trest-smrti>
- Spáčilová, Tereza. *Dívčí války po německu*. Reflex 1.3 2018 (9).
- Spáčilová, Tereza. *Oscary ve jménu revoluce*. Reflex 8.3 2018 (10).
- Staněk, Luděk. *Sexuální predátor v úzkých*. Reflex 23.11 2017 (47).
- Staněk, Luděk. *Vymazaný James Franco*. Reflex 1.2 2018 (5).
- Tesař, Milan. *I já mám škrálop!*. Reflex 9.11 2017 (45).
- Tesař, Milan. *Sporné případy #MeToo bude řešit videorozhodčí*. Reflex 8. 3 2018 (10).

6.2 Použitá literatura

- Binková, Pavlína. *Feministická perspektiva v mediálních studiích*. In Revue pro média, 2006.
- Bourdieu, Pierre. *Nadvláda mužů*. Překlad Věra Dvořáková. Praha: Karolinum, 2000.
- Disman, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 1993.

- Fairclough, Norman. *Critical discourse analysis*, In J. Gee and M. Handford, *The Routledge hand-book of discourse analysis*, London: Routledge, 2012.
- Giddens, Anthony. *Sociologie*. Aktualizované a rozšířené vydání revidované Philipem W. Suttonem. Praha: Argo, 2013.
- Hájek, Martin. *Čtenář a stroj: Vybrané metody sociálně vědní analýzy textů*. Praha: Slon, 2014.
- Hašková, Hana – Křížková, Alena – Linková, Marcela. *Mnohohlasem: vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006.
- Havelková, Hana – Oates-Indruchová, Libora a kol. *Vyvlastněný hlas: proměny genderové kultury české společnosti 1948-1989*. Praha: Slon, 2015.
- Jiráček, Jan – Köpplová, Barbora. *Média a Společnost*. Praha: Portál, 2003.
- Kimmel, Michael. *Unnatural history of rape*. In Travis, Cheryl Brown. *Evolution, gender, and rape*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 2003.
- Kolářová, Kateřina – Pavlík, Petr – Smetáčková, Irena. *Co je sexuální obtěžování a jak se mu bránit: příručka pro studující vysokých škol*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2009.
- Konečná, Tereza. *Internetová podoba časopisu Reflex: Posun v pojetí žurnalistické práce?*, Bakalářská práce, obhájena 2013.
- Křížková, Alena. *Kariérní vzorce žen v managementu. Strategie žen v rámci genderového režimu organizace*. In Sociologický Časopis 39(4). Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003.
- Křížková, Alena – Čermáková, Marie – Dudová, Radka – Maříková, Hana – Uhdeová, Zuzana. *Obtěžování žen a mužů a sexuální obtěžování v českém systému pracovních vztahů*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2005.
- Labischová, Denisa – Gracová, Blažena. *Gender ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2011.

- McDonald, Paula – Charlesworth, Sara. *Framing sexual harassment through media representations*. In *Women's Studies International Forum* 37, 2013.
- McQuail, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Čtvrté vydání. Praha: Portál, 2009.
- Renzetti, Claire – Curran, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Překlad Lukáš Gjurič a kol. Praha: Karolinum, 2003.
- Schneiderová, Soňa. *Analýza diskurzu a mediální text*. Praha: Karolinum, 2016.
- Smetáčková, Irena – Pavlík, Petr. *Genderově motivované a sexuální obtěžování na středních školách: Hranice vhodného chování*. In *Sociální studia* 9(03), 2012.
- Smetáčková, Irena – Pavlík, Petr. *Sexuální obtěžování na vysokých školách: Teoretické vymezení, metodologický přístup, výzkumné výsledky*. In *Sociologický Časopis* 47(2), Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2011.
- Šaldová, Kateřina – Tupá, Barbora, Vohlídalová, Marta. *Sexuální obtěžování ve vysokoškolském prostředí: výzkumná zpráva*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009.
- Van Zoonen, Liesbet. *Feminist perspectives on the media*. In Curran, James – Gurevitch, Michael. *Mass media and society*. Druhé vydání. London: Arnold, 1996.
- Vašát, Petr. *Kritická diskurzivní analýza*. In *Antropoweb*, 2012.
- Vávra, Martin. *Diskurz a diskurzivní analýza v sociologii*. In *Soudobá sociologie*. II, (Teorie sociálního jednání a sociální struktury). 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008.
- Vohlídalová, Marta. *Sexuální obtěžování na vysoké škole. V ČR neexistující problém?* In *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 10(2). Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009.
- Žižková, Markéta. *Nová podoba zpravodajství a publicistiky v časopise Respekt s novým formátem. Vítězství a prohry*. Bakalářská práce, obhájena 2011.

6.3 Internetové zdroje

- Havelková, Hana. *Transformace, která nikdy nezačala: ženy v české vědě*. Věda.cz: Průvodce informacemi o vědě a výzkumu [online]. [cit. 2015-05-05], 2008. Dostupné z: <http://www.veda.cz/article.do?articleId=22767>
- Heřmanský, Martin. E_Úvod do společenskovedních metod. *Kvalitativní analýza dat* [online]. Praha, 2009/2010. Dostupné z: <http://moodle.fhs.cuni.cz/course/view.php?id=614>
- Novotná, Hedvika. E_Úvod do společenskovedních metod. *Kvalitativní strategie výzkumu* [online]. Praha, 2009/2010. Dostupné z: <http://moodle.fhs.cuni.cz/course/view.php?id=614>
- Simotová, Tereza. *Gender: Bourejme společně genderové stereotypy!* [online]. [cit. 2015-04-29], 2015. Dostupné z: <http://gender.webnode.cz/products/esencialismus-resp-esencialisticka-teorie/>
- Simotová, Tereza. *Gender: Bourejme společně genderové stereotypy!* [online]. [cit. 2015-04-29], 2015. Dostupné z: <http://gender.webnode.cz/products/konstruktivismus/>
- Šťovičková Jantulová, Magdaléna. E_Úvod do společenskovedních metod. *Úvod empirického výzkumu sociálních věd*. Praha 2009/2010. Dostupné z: <http://moodle.fhs.cuni.cz/course/view.php?id=614>